

In Afwachting van de Middelbare School:
De Rol van Zelfwaardering in het Verband tussen Sociale Relaties met Leeftijdsgenoten en
Verwachtingen van Leerlingen over de Overgang naar het Voortgezet Onderwijs

Annabel T. Dubbelboer

S4310969

Rijksuniversiteit Groningen

PAMAOW05 Master's Thesis

Dr. Jelle J. Sijtsema

29 november 2024

Abstract

The transition from primary to secondary education is an important phase that influences pupils' academic trajectories and well-being. This study explored the relationship between social relationships with peers and the transition to secondary education in the Netherlands and the role of self-esteem as a moderator in this relationship. The hypotheses were that social relationships with peers are positively related to pupils' expectations about secondary education, and that self-esteem significantly moderates this relationship. Self-esteem was also expected to be related to pupils' expectations. A quantitative research design was employed, using a sample of 89 students (mean age = 11.2; 57.3% female) from the seventh and eighth grades across five schools. Data were collected through a digital questionnaire, which included measures of friendship quality, peer acceptance, self-esteem, and transition expectations. Descriptive and multiple regression analyses were conducted to examine the relationships among the variables. Results indicated significant positive correlations between social relationships with peers and transition expectations. Furthermore, self-esteem did not moderate these relationships. However, significant positive correlations were found between self-esteem and transition expectations, indicating that pupils with higher levels of self-esteem had more positive expectations about the transition to secondary education. The findings underscore the importance of fostering supportive peer relationships and enhancing self-esteem to facilitate a smoother transition to secondary education. Implications for educators and policymakers include the need for targeted interventions that promote social skills and self-esteem among students, ultimately contributing to their academic success and well-being during this important developmental period.

Keywords: transition, education, social relationships with peers, self-esteem, questionnaire

In Afwachting van de Middelbare School

Een belangrijke mijlpaal in het leven van kinderen is de overgang van het primair onderwijs (PO) naar het voortgezet onderwijs (VO). Deze stap wordt in Nederland elk jaar gezet door ongeveer 180 duizend leerlingen, rond de leeftijd van elf tot twaalf jaar. Het is van belang dat alle kinderen een soepele, succesvolle overgang naar het VO ervaren. De overgang naar het VO kan namelijk invloed hebben op de rest van hun schoolloopbaan. Bovendien bevordert een succesvolle overgang het welbevinden van kinderen (West et al., 2010).

Evangelou en collega's (2008) vonden een aantal factoren die de overgang kenmerken als 'succesvol': snel gewend zijn aan de school, nieuwe vrienden maken, toename in zelfvertrouwen en -waardering, toename van interesse in school en het gevoel dat de nieuwe leerstof aansluit op wat er is geleerd op het PO. Leerlingen kunnen de overgang naar het VO dus als positief ervaren. Positieve ervaringen die in onderzoek naar voren komen zijn bijvoorbeeld (het ontwikkelen van) nieuwe vriendschappen, academisch uitgedaagd worden en een gevoel van volwassenheid (Jindal-Snape et al., 2020).

De overgang naar het VO gaat echter vaak gepaard met een (meestal) tijdelijke achteruitgang in leerprestaties en welbevinden (Evans et al., 2018; Harris & Nowland, 2021; Jindal-Snape et al., 2020; Van Rens et al., 2017). Deze overgang wordt dan ook vaak beschouwd als een uitdagende en stressvolle fase voor leerlingen (Coelho & Romão, 2016; Jindal-Snape & Miller, 2008; Poorthuis et al., 2014; Zeedyk et al., 2003). Leerlingen kunnen bijvoorbeeld onzekerheden ervaren over hun sociale relaties, zoals het vinden van nieuwe vrienden en omgaan met groepsdruk, maar ook over de verhoogde werklast en complexere vakken (Zeedyk et al., 2003).

Leerlingen ervaren de overgang naar het VO dus op verschillende manieren, maar er is nog beperkte kennis over de verklaringen voor deze verschillen. Eerder onderzoek wijst erop dat academische en sociale verwachtingen vóór de overgang naar het VO mogelijk samenhangen met de percepties van leerlingen na de overgang (Cillessen & Mayeux, 2007; Poorthuis et al., 2014). Bovendien lijkt het er op dat leerlingen die minder positief zijn ten aanzien van de overgang, de jaren erna nog steeds minder goede sociale relaties met leeftijdsgenoten hebben en een lagere zelfwaardering rapporteren dan leerlingen die positiever zijn (West et al., 2010). Hoe verwachtingen ten aanzien van de overgang verband houden met sociale en individuele factoren is nog onbekend. De kennis over de verwachtingen van leerlingen ten aanzien van de overgang naar het VO kan worden ingezet om de ondersteuning van leerlingen voor, tijdens en na deze fase te optimaliseren, waardoor mogelijke uitdagingen vroegtijdig kunnen worden aangepakt.

Sociale relaties

Volgens eerder onderzoek kan sociale (informele) ondersteuning vanuit familie en leeftijdsgenoten bevorderlijk zijn tijdens de overgang naar het VO (Jindal-Snape & Miller, 2008). Dit perspectief wordt versterkt door onderzoek wat aantoont dat sociale relaties van hoge kwaliteit een positieve invloed kunnen hebben op academische prestaties bij onderwijsovergangen (Kiuri et al., 2019). Studies wijzen erop dat de steun van docenten en leeftijdsgenoten bijdragen aan een succesvolle overgang (Jindal-Snape et al., 2020; Van Rens et al., 2017). Daarnaast kan een hechte relatie met zowel docenten als leeftijdsgenoten de veerkracht van leerlingen vergroten, wat hen beter voorbereidt op de sociale en academische uitdagingen die de overgang met zich mee kan brengen (Jindal-Snape et al., 2020; Van Rens et al., 2017). Sociale steun en positieve sociale relaties vormen daarmee mogelijk een fundamentele basis voor een succesvolle overgang naar het voortgezet onderwijs.

Onderzoek van Evangelou en collega's (2008) wijst op factoren die samenhangen met negatieve ervaringen, zoals pesten en zorgen over het maken van nieuwe vrienden, die de overgang moeilijker kunnen maken. Dergelijke factoren kunnen al voor de overgang een rol spelen, wat suggereert dat sociale relaties mogelijk samenhangen met de verwachtingen die leerlingen hebben ten aanzien van de overgang naar het VO.

Het huidige onderzoek richt zich op relaties met leeftijdsgenoten, die volgens de Sociale Identiteitstheorie (Tajfel & Turner, 1979) samen kunnen hangen met zelfwaardering.

De Sociale Identiteitstheorie

De Sociale Identiteitstheorie (Social Identity Theory) van Tajfel en Turner (1979) verklaart hoe mensen hun identiteit vormgeven op basis van de sociale groepen waar ze deel van uitmaken, en hoe deze identiteit hun gedrag en perceptie beïnvloedt. Deze theorie stelt dat zelfwaardering kan worden beïnvloed door de sociale groepen waartoe men behoort. Zelfwaardering is de mate waarin een persoon tevreden is over zichzelf (Silber & Tippett, 1965). Wanneer individuen zich sterk identificeren met een positief gewaardeerde sociale groep, kan dit hun zelfwaardering versterken. Omgekeerd kan een negatieve waardering van de sociale groep waarmee men zich identificeert, leiden tot een verzwakking van zelfwaardering. Volgens deze theorie houden sociale relaties met leeftijdsgenoten dus verband met zelfwaardering.

Zelfwaardering

Het onderzoek door Orth en collega's (2018) ondersteunt de theorie dat sociale relaties met leeftijdsgenoten verband houden met zelfwaardering. Een lage zelfwaardering wordt geassocieerd met een verhoogd risico op het ervaren van sociale problemen en negatieve relaties met leeftijdsgenoten (Orth et al., 2018). Leerlingen met een lage zelfwaardering kunnen meer vatbaar zijn voor sociale angst en afwijzing door hun leeftijdsgenoten, wat hun

aanpassingsvermogen tijdens de overgang kan verminderen. Ook uit bevindingen van Van Rooijen en collega's (2017) blijkt dat leerlingen met een lagere zelfwaardering doorgaans negatiever zijn over de overgang naar het VO dan hun leeftijdsgenoten.

Zelfwaardering van leerlingen zou dus een rol kunnen spelen bij de vraag hoe zij sociale relaties met leeftijdsgenoten ervaren tijdens de overgang naar het VO. Leerlingen met een hoge zelfwaardering kunnen mogelijk veerkrachtiger zijn in het omgaan met sociale uitdagingen en beter in staat zijn om positieve relaties te ontwikkelen met hun medeleerlingen. Aan de andere kant kunnen leerlingen met een lage zelfwaardering meer moeite hebben om zich aan te passen aan nieuwe sociale omgevingen en kunnen zij een groter risico lopen op negatieve peer-interacties die hun overgang kunnen bemoeilijken. Jindal-Snape en Miller (2008) onderstrepen het belang van zelfwaardering tijdens de overgang naar het VO, omdat deze periode uitdagingen kent die de zelfwaardering en gevoel van competentie op de proef stellen. Volgens hen fungeert zelfwaardering als een beschermende factor die leerlingen helpt veerkrachtig om te gaan met de nieuwe sociale en academische uitdagingen. Leerlingen met een hogere zelfwaardering zouden beter voorbereid zijn op de onzekerheden die de overgang naar het VO met zich meebrengt. Verder wijst onderzoek uit dat zelfwaardering van leerlingen kan worden beïnvloed door een verschil tussen hun verwachte en ervaren sociale acceptatie na de overgang naar het VO (Poorthuis et al., 2014) Wanneer de werkelijke sociale acceptatie lager uitvalt dan verwacht, kan dit leiden tot een daling in zelfwaardering, wat het aanpassingsvermogen negatief beïnvloedt. Zelfwaardering speelt dus mogelijk een belangrijke rol in de verwachtingen van leerlingen ten aanzien van de schoolovergang. Zelfwaardering zou ook een factor kunnen zijn die het verband tussen sociale relaties met leeftijdsgenoten en de

verwachtingen van leerlingen over de overgang naar het VO beïnvloedt. Het is dus relevant om de rol van zelfwaardering in dit verband te onderzoeken.

Relevantie van het onderzoek

Het huidige onderzoek draagt bij aan bestaande kennis door mechanismen te onderzoeken die de verwachtingen van leerlingen ten aanzien van de overgang naar het VO mogelijk beïnvloeden. Dit onderzoek kan ook bijdragen aan het verbeteren van het onderwijs door inzicht te geven in de mechanismen die de verwachtingen van leerlingen ten aanzien van de overgang naar het VO kunnen beïnvloeden. De resultaten kunnen onderwijsinstellingen en beleidsmakers helpen bij het ontwikkelen van gerichte interventies die zijn afgestemd op de behoeften van leerlingen die mogelijk extra ondersteuning nodig hebben tijdens de overgang. Dit kan de overgang voor hen soepeler en succesvoller doen verlopen, wat bovendien kan bijdragen aan het bevorderen van kansengelijkheid.

Onderzoeksdoel en -vragen

Het doel van deze studie was het achterhalen wat het verband is tussen sociale relaties met leeftijdsgenoten en verwachtingen van leerlingen ten aanzien van de overgang naar het VO, en welke rol zelfwaardering daarin speelt. Daarom is de volgende onderzoeksvraag opgesteld: *In hoeverre speelt zelfwaardering een rol in het verband tussen sociale relaties met leeftijdsgenoten en verwachtingen van leerlingen uit groep zeven en acht ten aanzien van de overgang van het PO naar VO in Nederland?*

In deze studie omvatten sociale relaties met leeftijdsgenoten de vriendschapskwaliteit en de mate van waargenomen acceptatie door leeftijdsgenoten (Devine et al., 2018). Onder ‘verwachtingen’ vallen zowel sociale verwachtingen (e.g., het maken van nieuwe vriendschappen) als academische verwachtingen (e.g., het halen van goede cijfers).

Naar aanleiding van de onderzoeksvragen, wordt het volgende verwacht (zie Figuur 1):

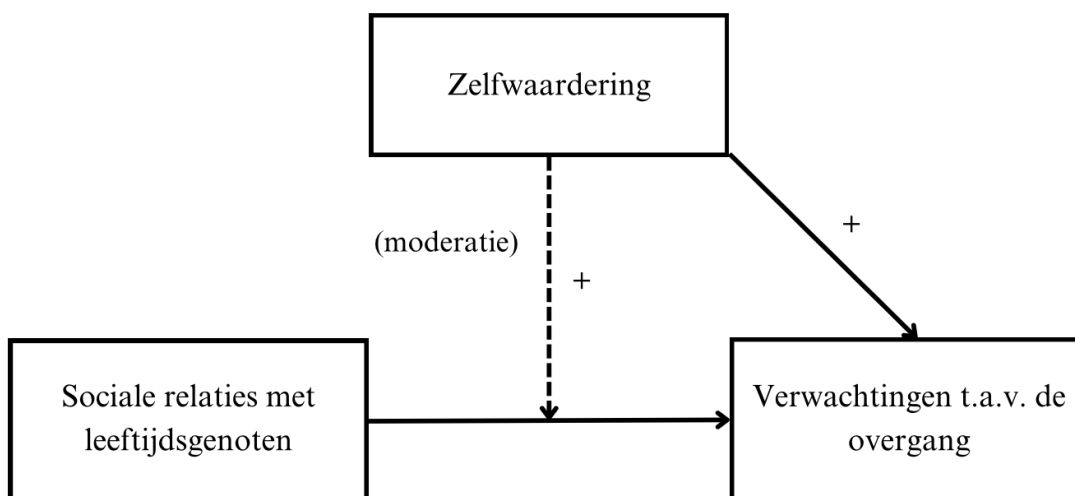
Hypothese 1: Er is een positief verband tussen sociale relaties met leeftijdsgenoten en verwachtingen van leerlingen uit groep zeven en acht ten aanzien van de overgang van het PO naar VO, waarbij hogere scores op sociale relaties met leeftijdsgenoten samenhangen met hogere scores op de verwachtingen ten aanzien van de overgang.

Hypothese 2: Er is een positief verband tussen zelfwaardering en verwachtingen van leerlingen uit groep zeven en acht ten aanzien van de overgang van het PO naar VO, waarbij hogere scores op zelfwaardering samenhangen met hogere scores op de verwachtingen ten aanzien van de overgang.

Hypothese 3: Zelfwaardering modereert het verband tussen sociale relaties met leeftijdsgenoten en de verwachtingen van leerlingen uit groep zeven en acht over de overgang naar het VO (zie figuur 2), waarbij dit verband sterker is bij hogere scores op zelfwaardering.

Figuur 1

Conceptueel Model

In het huidige onderzoek is rekening gehouden met een aantal achtergrondkenmerken. Zo blijkt uit eerder onderzoek dat *gender* relevant is vanwege eerder gevonden verschillen in verwachtingen ten aanzien van de overgang naar het VO (Van Rens et al., 2018) en in zelfwaardering (Gentile et al., 2009). Het (beoogd) *vervolgonderwijs* van leerlingen is ook relevant, want leerlingen die van plan zijn om naar verschillende soorten vervolgonderwijs te gaan kunnen verschillende verwachtingen hebben over het VO.

Daarnaast is rekening gehouden met het *leerjaar*, omdat leerlingen in groep acht dichter bij de overgang zitten dan leerlingen in groep zeven. Groep-achters zijn waarschijnlijk meer bezig met de overgang en zouden dus een sterkere verwachting kunnen hebben dan leerlingen in groep zeven. Tot slot was het raadzaam om te corrigeren voor *doubling* (een klas opnieuw doen). Doublanten hebben mogelijk andere ervaringen, perspectieven en verwachtingen. Door de ervaring van een extra jaar in dezelfde klas kunnen doublanten beter voorbereid zijn op de overgang naar het VO of juist meer bezorgd zijn over hun aanpassingsvermogen en prestaties. Bovendien kan het doubleren zowel een positieve als negatieve invloed hebben gehad op de zelfwaardering en de sociale relaties met leeftijdsgenoten.

Methode

De onderzoeksvraag is onderzocht aan de hand van een kwantitatief correlationeel onderzoek. Het onderzoek maakt deel uit van een groter onderzoek waarin constructen gerelateerd aan de verwachtingen van leerlingen uit groep zeven en acht over de overgang naar het VO worden meegenomen. De ethische commissie van de afdeling Pedagogische en Onderwijswetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen heeft het onderzoek goedgekeurd.

Steekproef

De populatie in dit onderzoek bestond uit basisschoolleerlingen van groep zeven en acht in Nederland, de steekproef omvatte leerlingen uit deze groep die uit verschillende regio's in Nederland komen. Er waren verder geen criteria om deelnemers mee te nemen of uit te sluiten.

Een poweranalyse is uitgevoerd om de gewenste steekproefgrootte te bepalen. Dit is gedaan aan de hand van G*Power 3.1 (Faul et al., 2009). De poweranalyse is uitgevoerd over de toets met de meeste variabelen (hypothese 3). De meegenomen variabelen als voorspellers zijn sociale relaties met leeftijdsgenoten, zelfwaardering, sociale relaties * zelfwaardering (interactieterm), gender, vervolgonderwijs, leerjaar en dublering (zeven voorspellers). Uit de poweranalyse bleek dat minstens 103 deelnemers nodig zijn om een statistische power van 80% te bereiken bij een kleine tot middelgrote effectgrootte ($f^2 = 0,15$) en een betrouwbaarheidsniveau van 95% ($\alpha = 0,05$).

De deelnemers zijn geworven door eerst contact op te nemen met scholen uit het netwerk van drie masterstudenten. Er is contact opgenomen met kennissen die mogelijk konden helpen, zoals leraren (in opleiding) en schoolleiders. Ook zijn berichten geplaatst op LinkedIn en Facebook, voorzien van een promotieposter (Bijlage A). Uiteindelijk zijn 21 scholen benaderd, hiervan hebben zes scholen toestemming gegeven. Op deze scholen zaten in totaal 281 leerlingen in groep zeven en acht. Daarvan hebben 109 leerlingen (38,8%) toestemming gekregen van de ouders, 172 leerlingen hebben geen toestemming gekregen. Van 41 leerlingen hadden de ouders geen toestemming gegeven. Voor de overige leerlingen hebben de ouders het formulier niet ingevuld.

Van de 109 leerlingen met toestemming hebben 91 leerlingen de vragenlijst ingevuld (83.49%). Bij één school is ervoor gekozen om de afname niet uit te voeren, omdat maar één

leerling ouderlijke toestemming had gekregen. Er waren in totaal vijftien leerlingen afwezig op het afnamemoment die de vragenlijst niet op een ander moment hebben ingevuld. Daarnaast hebben twee leerlingen de vragenlijst niet afgemaakt. Ze hebben een klein deel van de vragenlijst ingevuld waardoor niet alle relevante constructen voor deze studie zijn beantwoord, daarom zijn ze niet meegenomen in dit onderzoek. De initiële steekproef bestaat daarmee uit 89 deelnemers.

Voor de variabele ‘verwacht schoolniveau’ misten vijf antwoorden, omdat deze deelnemers hebben ingevuld dat ze niet wisten welk schoolniveau ze verwachtten, of omdat ze ‘TTO’ (tweetalig onderwijs) hebben ingevuld bij de optie ‘anders, namelijk...’ en het niveau zelf dus niet bekend was. De uiteindelijke steekproef bestond daarmee uit 84 leerlingen met informatie op de instrumenten die nodig waren voor de onderzoeksvraag.

Procedure

Een pilot is afgenomen met twee leerkrachten en twee leerlingen van groep zeven. De leerkrachten hebben vooral gelet op taalkwesties, zoals moeilijke woorden of ingewikkelde zinnen. Op basis van de feedback zijn enkele woorden en zinnen aangepast. De leerlingen vonden de vragenlijst goed te begrijpen en hadden ongeveer vijftien tot dertig minuten nodig. Ze noemden het wel ‘saai’, daarom zijn tussen de vragen door een paar (neutrale) plaatjes en teksten als ‘goed bezig!’ toegevoegd. Er zijn geen inhoudelijke aanpassingen gemaakt.

De data zijn tussen mei 2024 en juli 2024 verzameld. De scholen kregen een informatiebrief (Bijlage B) en hebben toestemming gegeven voor het verspreiden van informatie via de gebruikelijke kanalen van de school (zie Bijlage C voor het toestemmingsformulier). Daarna zijn de formulieren voor ouderlijke toestemming verspreid via de leerkracht. Ouders kregen een informatiebrief (Bijlage D) en een toestemmingsformulier (zie Bijlage E). Het formulier hebben ze ook in de vorm van een link naar Qualtrics ontvangen om de drempel te

verlagen. Ouders konden dus zowel op papier als digitaal toestemming geven. In alle gevallen heeft de leerkracht na ongeveer een week een herinnering gestuurd.

Ongeveer twee à drie weken na het verspreiden van de informatie naar de ouders, zijn de vragenlijsten afgenomen bij de leerlingen van wie de ouders toestemming hebben gegeven. De afnames hebben op school plaatsgevonden, in een aparte ruimte. Een masterstudent was aanwezig om de leerlingen te begeleiden en vragen te beantwoorden. In één geval was de student op afstand beschikbaar en werden de leerlingen door de leerkracht begeleid. De vragenlijst is digitaal via Qualtrics afgenomen.

Leerlingen hebben aan het begin van de vragenlijst een informatiebrief (Bijlage F) gelezen en een toestemmingsformulier (indien twaalf jaar of ouder) (Bijlage G) of instemmingsformulier (indien jonger dan twaalf jaar) ingevuld. Het instemmingsformulier ziet er hetzelfde uit als het toestemmingsformulier, behalve dat het woord ‘toestemming’ steeds is vervangen door ‘instemming’. In de meeste gevallen vonden de leerlingen de informatiebrief lang, waarna de aanwezige student besloot om de informatie samen met de leerlingen door te nemen.

In het kader van de ethische toestemming was het nodig om de namen van de leerlingen te koppelen aan die van hun ouders, zodat kon worden gecontroleerd of er ouderlijke toestemming was verleend voor deelname aan het onderzoek. Daarom waren de namen in eerste instantie zichtbaar voor de drie masterstudenten. In verband met de privacy van de deelnemers en hun ouders is hier zorgvuldig mee omgegaan. De deelnemers hebben van de aanwezige student een willekeurig nummer (tussen één en tweehonderd) gekregen bij de afname, deze hebben ze ingevoerd bij het invullen van de vragenlijst en werd gebruikt om de namen van de ouders te koppelen aan de leerlingen. De deelnemers en hun ouders konden tot 1 september 2024

vragen om de gegevens van de deelnemer te laten verwijderen, maar dit is niet het geval geweest. Daarna hebben de studenten alle namen van de deelnemers en hun ouders verwijderd en de willekeurige nummers veranderd naar het nummer van de plek in de datalijst.

Instrumenten

Achtergrondgegevens

De vragenlijst (Bijlage H) begon met vragen over achtergrondgegevens van de deelnemers. Er is gevraagd naar gender, leerjaar, dublering en vervolgonderwijs. Voor vervolgonderwijs waren de opties als volgt: Voortgezet Speciaal Onderwijs (VSO), Interne Schakelklas (ISK), Praktijkonderwijs, Kader-Mavo, VMBO-basisberoeps (bb), VMBO-kaderberoeps (kb), VMBO-gemengde leerweg (g/gl), VMBO-theoretisch (t/tl) (of MAVO), VMBO-tl/HAVO, HAVO, HAVO/VWO, VWO (atheneum), Gymnasium en Anders, namelijk: [...] .

Sociale relaties met leeftijdsgenoten

De *PROMIS Peer Relationships Short Form* (Devine et al., 2018) is gebruikt voor het meten van de vriendschapskwaliteit en waargenomen acceptatie door leeftijdsgenoten. De 5-item schaal wordt als valide beschouwd door Devine en collega's (2018). In deze studie lijkt de schaal betrouwbaar, Cronbach's alpha voor de vijf items is 0,921.

De sociale relaties met leeftijdsgenoten werden gemeten met een 5-puntsschaal (1 = helemaal mee oneens, 5 = helemaal mee eens). Een voorbeelditem is: 'Mijn klasgenoten vinden mij aardig.' De uiteindelijke score werd berekend door het gemiddelde te nemen van de antwoorden op de vijf items, waarbij hogere scores wijzen op een hogere mate van vriendschapskwaliteit en waargenomen acceptatie door leeftijdsgenoten.

Zelfwaardering

De *Self-Esteem Scale* (Rosenberg, 1979) is gebruikt om zelfwaardering te meten. De 10-itemschaal is het meest gebruikte en valide instrument voor het meten van zelfwaardering (Robins et al., 2001; Rosenberg, 1979). De interne consistentie van de schaal is gemeten aan de hand van de Cronbach's alpha, dit is 0,706 voor de tien items. Hiermee kan de schaal als betrouwbaar worden beschouwd.

Zelfwaardering werd gemeten op een 4-puntsschaal (1 = helemaal mee oneens, 4 = helemaal mee eens). Voorbeelden van items zijn: 'Over het algemeen ben ik blij met mezelf' en 'Ik heb een positieve houding over mezelf.' Vijf van de items waren negatief geformuleerd en werden omgekeerd gescoord. De uiteindelijke score werd berekend door het gemiddelde te nemen van de tien items, waarbij hogere scores duiden op een hogere zelfwaardering.

Verwachtingen over de overgang van primair naar VO

De schaal *Pre-transition Expectations* (Cillessen & Mayeux, 2007) is gebruikt om de sociale en academische verwachtingen van de leerlingen te meten over de overgang van primair naar VO. De 6-itemschaal is valide bevonden door Cillessen & Mayeux (2007). In deze studie lijkt de schaal betrouwbaar, Cronbach's alpha voor de zes items is 0,853.

Verwachtingen over de overgang naar het VO werden gemeten met een 7-puntsschaal (1 = helemaal niet waar, 7 = helemaal waar). Voorbeelden van items zijn: 'Ik denk dat ik goede cijfers ga halen op mijn nieuwe school' en 'Ik denk dat ik op mijn nieuwe school vrienden zal hebben.' De uiteindelijke score werd berekend door het gemiddelde te nemen van de antwoorden op de zes items, waarbij hogere scores wijzen op positievere verwachtingen.

Analysestrategie

De data zijn geanalyseerd in SPSS. Eerst zijn beschrijvende analyses uitgevoerd, hier is gekeken naar gemiddelden, standaarddeviaties, de range en correlaties tussen de variabelen. Een multi-pele regressieanalyse is uitgevoerd om het verband tussen vriendschapskwaliteit en waargenomen acceptatie door leeftijdsgenoten en de verwachtingen van leerlingen over de overgang naar het VO te toetsen, terwijl gecontroleerd is voor gender, leerjaar, doublering en vervolgonderwijs. Op dezelfde wijze is een regressieanalyse uitgevoerd om het verband tussen zelfwaardering en verwachtingen van leerlingen over de overgang naar het VO te toetsen. Daarna is getoetst of zelfwaardering als moderator het verband tussen sociale relaties en verwachtingen over de overgang beïnvloedt. Om de regressieanalyses uit te kunnen voeren, is eerst gekeken of werd voldaan aan de assumpties homoscedasticiteit, normaliteit, en het uitsluiten van multicollineariteit (Cohen, 1968). De hypotheses worden ondersteund als er significante positieve relaties worden gevonden. Een effect wordt als significant beschouwd wanneer de p -waarde kleiner is dan 0,05 ($p < 0,05$).

Resultaten

De data bestond uit de antwoorden van 89 leerlingen. Van deze leerlingen waren 51 meisjes, 37 jongens, en één leerling gaf de voorkeur om het gender niet te vermelden. De gemiddelde leeftijd was 11,2 jaar. Verder zaten 47 leerlingen in groep zeven en 42 leerlingen in groep acht.

Beschrijvende analyses

De beschrijvende analyses zijn uitgevoerd over de initiële steekproef. Deze zijn weergegeven in Tabel 1. Voor de meeste items is de gehele schaal benut. De gemiddelde score per item van de variabelen ‘verwachtingen over de overgang PO-VO’, ‘sociale relaties met

leeftijdsgenoten' en 'zelfwaardering' was voor elk item boven het gemiddelde van de antwoordopties. Het gemiddelde vewachte schoolniveau zat rond MAVO en MAVO/HAVO. Voor de variabele 'doublering' neigte het gemiddelde het meest naar het antwoord 'nee' (nog nooit gedoubleerd).

Tabel 1

Beschrijvende Statistieken

	N	Range	Min.	Max.	M	SD
Gender*	89	2,00	0,00	2,00	1,41	0,52
Groep**	89	1,00	1,00	2,00	1,47	0,50
Verwacht schoolniveau***	84	12,00	1,00	13,00	8,74	2,99
Doublering****	89	2,00	1,00	3,00	1,24	0,45
Verwachtingen	89	4,67	2,33	7,00	5,52	0,99
Sociale Relaties	89	3,40	1,60	5,00	4,07	0,76
Zelfwaardering	89	2,00	2,00	4,00	3,20	0,41

Opmerkingen. * 0 = Wil ik niet zeggen; 1 = Vrouw; 2 = Man. ** 1 = Groep 7; 2 = Groep 8. *** 1 = VS; 8 = MAVO; 9 = MAVO/HAVO; 13 = VWO. **** 1 = Nee; 2 = Ja, langer dan een jaar geleden; 3 = Ja, in het afgelopen jaar.

Correlaties

In Tabel 2 staat een overzicht van de correlaties tussen de verwachtingen van leerlingen over het VO, sociale relaties met leeftijdsgenoten en zelfwaardering. Alle correlaties waren significant, ($p < 0,05$) positief en relatief sterk. De sterkste correlatie werd gevonden tussen

zelfwaardering en verwachtingen over de overgang (Bijlage I), wat aangeeft dat hogere scores op zelfwaardering correleren met positievere verwachtingen. Daarnaast was er een significante positieve correlatie tussen sociale relaties met leeftijdsgenoten en verwachtingen (Bijlage J), en tussen zelfwaardering en sociale relaties met leeftijdsgenoten (Bijlage K). Geen van de controlevariabelen had een significante correlatie met de verwachtingen van leerlingen.

Tabel 2

Correlaties Verwachtingen, Sociale Relaties en Zelfwaardering

	1	2	3
1. Verwachtingen	-		
2. Sociale relaties	0,43**	-	
3. Zelfwaardering	0,54**	0,33*	-

Opmerkingen. N = 89 voor alle correlaties. * $p = 0,002$; ** $p < 0,001$.

Multipole regressieanalyses

Om de verbanden tussen sociale relaties met leeftijdsgenoten en verwachtingen ten aanzien van de overgang naar het VO en tussen zelfwaardering en verwachtingen ten aanzien van de overgang te onderzoeken, zijn multipole regressieanalyses uitgevoerd. Daarnaast werd getest in hoeverre zelfwaardering het verband tussen sociale relaties met leeftijdsgenoten en verwachtingen ten aanzien van de overgang modereerde. Omdat vijf antwoorden misten voor de variabele 'verwacht schoolniveau', bestond de uiteindelijke steekproef voor de regressieanalyse uit 84 deelnemers. Na het standaardiseren van de continue variabelen (sociale relaties met leeftijdsgenoten, zelfwaardering en sociale relaties met leeftijdsgenoten * zelfwaardering) is

voldaan aan alle assumpties (Bijlagen L, M en N voor model 1, 2 en 3). In de analyses is gecontroleerd op gender, leerjaar, doublering en verwacht schoolniveau.

Model 1: het verband tussen sociale relaties met leeftijdsgenoten en de verwachtingen van leerlingen over de overgang naar het VO.

Het verband tussen sociale relaties met leeftijdsgenoten (onafhankelijke variabele) en verwachtingen over de overgang naar het VO (afhankelijke variabele) is getest. Het volledige regressiemodel was significant, $F(5,78) = 4,22; p = 0,002$. De totale verklaarde variantie in de verwachtingen ten aanzien van de overgang naar VO was 21,3% ($R^2 = 0,213; p = 0,002$). Dit geeft aan dat een gedeelte van de verschillen in verwachtingen kon worden toegeschreven aan sociale relaties met leeftijdsgenoten en de controlevariabelen. Door de semi-partial correlaties te kwadrateren, is de unieke hoeveelheid verklaarde variantie berekend. Sociale relaties met leeftijdsgenoten verklaarden 16,57% van de unieke variantie in verwachtingen. Dit wijst op een gemiddelde effectgrootte. Na correctie voor het aantal voorspellers in het model was de R^2 -waarde 0,162.

Een poweranalyse is uitgevoerd om de gerealiseerde statistische power te berekenen. Met een steekproef van 84 deelnemers ($sr^2 = 0,17; \alpha = 0,05$; zes voorspellers), is een statistische power van 78,41% gerealiseerd. Hiermee is de beoogde statistische power (80%) dus niet bereikt. De gerealiseerde power ligt redelijk dicht bij, maar er is wel een verhoogde kans op een type II-fout.

Sociale relaties met leeftijdsgenoten hadden een significant positief effect op de verwachtingen over de overgang (Tabel 3). Dit geeft aan dat hogere scores op sociale relaties met leeftijdsgenoten geassocieerd werden met positievere verwachtingen over de overgang, weergegeven in Figuur 2. Dit resultaat ondersteunt de hypothese dat er een positieve relatie

bestaat tussen sociale relaties met leeftijdsgenoten en de verwachtingen van leerlingen uit groep 7 en 8 over deze overgang. Hoewel de controlevariabele ‘groep’ een relatief hoge verklaarde variantie heeft (0,48), wordt dit niet ondersteund door een statistisch significante relatie. Dit wijst erop dat de verklaarde variantie wel aanwezig is in het model, maar niet het resultaat is van een betrouwbare of significante relatie. Ook de overige controlevariabelen hadden geen significant effect op de verwachtingen.

Tabel 3

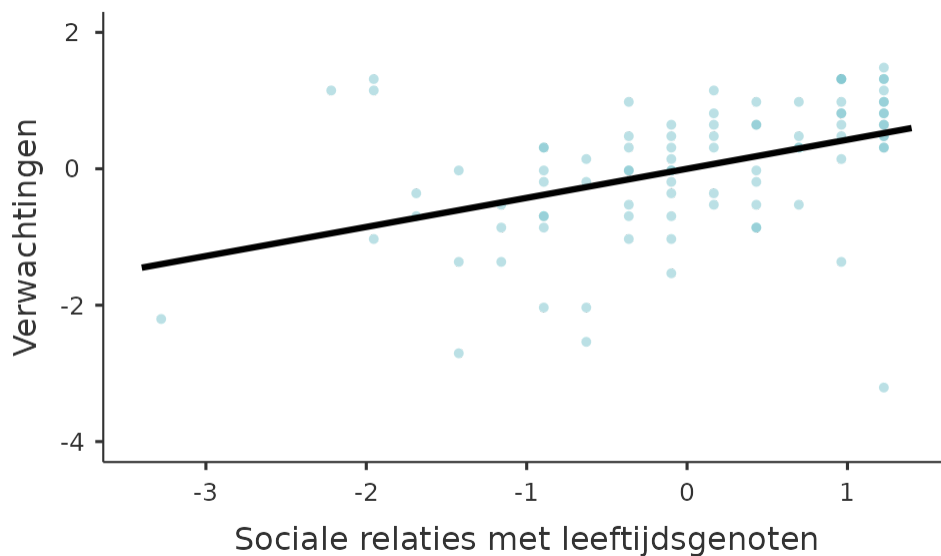
Regressiecoëfficiënten Model 1

	B	SE	<i>p</i>	95% CI	sr ²
Constant	-0,39	0,72	0,59	[-1,83; 1,05]	-
Gender	-0,02	0,21	0,91	[-0,44; 0,40]	< 0,001
Groep	-0,14	0,21	0,50	[-0,56; 0,27]	0,48
Doublering	0,07	0,26	0,79	[0,45; 0,60]	< 0,001
Verwacht schoolniveau	0,06	0,04	0,11	[-0,01; 0,13]	0,03
Sociale relaties	0,43	0,11	< 0,001	[0,22; 0,63]	0,17

Opmerkingen. N = 84; CI = betrouwbaarheidsinterval.

Figuur 2

Verband tussen Sociale Relaties met Leeftijdsgenoten en Verwachtingen van Leerlingen

Model 2: het verband tussen zelfwaardering en de verwachtingen van leerlingen over de overgang naar het VO.

Het verband tussen zelfwaardering (onafhankelijke variabele) en verwachtingen over de overgang naar het VO (afhankelijke variabele) is getest. Het regressiemodel was significant, $F(5, 78) = 8,11; p < 0,001$. De totale verklaarde variantie in de verwachtingen ten aanzien van de overgang was 34,2% ($R^2 = 0,342; p < 0,001$). Dit betekent dat een deel van de verschillen in verwachtingen kon worden toegeschreven aan zelfwaardering en de controlevariabelen. De unieke hoeveelheid verklaarde variantie van zelfwaardering was 30%, wat duidt op een groot effect. Bij correctie voor het aantal voorspellers in het model was de R^2 -waarde 0,30. Dit is gelijk aan de unieke verklaarde variantie van zelfwaardering, wat kan worden verklaard door het feit dat de controlevariabelen nauwelijks bijdragen aan de verklaring van de variantie in

verwachtingen (Tabel 4). Dit wijst erop dat de impact van de controlevariabelen verwaarloosbaar is in dit model, en dat zelfwaardering de belangrijkste bron van verklaarde variantie is.

Een poweranalyse is uitgevoerd om de gerealiseerde statistische power te berekenen. Met een steekproef van 84 deelnemers ($sr^2 = 0,30$; $\alpha = 0,05$; zes voorspellers) is een statistische power van 97% gerealiseerd. De beoogde statistische power (80%) is dus bereikt.

Zelfwaardering bleek significant (Tabel 4), wat suggereert dat een hogere score op zelfwaardering samenhangt met een positievere verwachtingen over de overgang naar het VO. Geen van de controlevariabelen had een significant effect op de verwachtingen.

Tabel 4

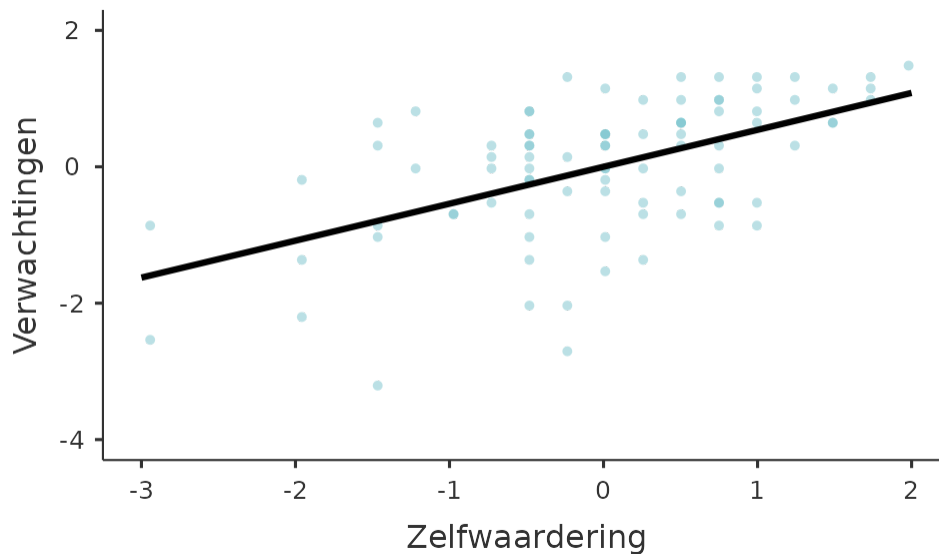
Regressiecoëfficiënten Model 2

	B	SE	<i>p</i>	95% CI	sr ²
Constant	0,47	0,65	0,47	[-0,83; 1,78]	-
Gender	-0,34	0,20	0,09	[-0,73; 0,05]	0,03
Groep	-0,19	0,19	0,31	[-0,57; 0,18]	0,01
Doubling	-0,02	0,24	0,93	[-0,49; 0,45]	< 0,001
Verwacht schoolniveau	0,03	0,03	0,33	[-0,03; 0,10]	0,01
Zelfwaardering	0,61	0,10	< 0,001	[0,40; 0,81]	0,30

Opmerkingen. N = 84; CI = betrouwbaarheidsinterval

Figuur 3

Verband tussen Zelfwaardering en Verwachtingen van Leerlingen

Model 3: effect van zelfwaardering op de relatie tussen sociale relaties met leeftijdsgenoten en verwachtingen van leerlingen over de overgang naar het VO.

Het effect van zelfwaardering op de relatie tussen sociale relaties en verwachtingen over de overgang naar het VO is getest. Het volledige model was significant, $F(7,76) = 7,68$; $p < 0,001$. De totale verklaarde variantie in de verwachtingen ten aanzien van de overgang naar VO was 41,4% ($R^2 = 0,414$; $p < 0,001$). Dit geeft aan dat een gedeelte van de verschillen in verwachtingen kon worden toegeschreven aan sociale relaties met leeftijdsgenoten, zelfwaardering, de interactieterm (sociale relaties met leeftijdsgenoten * zelfwaardering) en de controlevariabelen. De unieke hoeveelheid verklaarde variantie van de interactieterm was 0,07%, wat betekent dat het effect zo klein is, dat het te verwaarlozen is. Bij correctie voor het aantal voorspellers in het model was de R^2 gelijk aan 0,36.

Een poweranalyse is uitgevoerd om de gerealiseerde statistische power te berekenen. Met een steekproef van 84 deelnemers ($sr^2 = 0,007$; $\alpha = 0,05$; zeven voorspellers) is er een statistische power van 33,82% gerealiseerd. De beoogde statistische power (80%) is dus niet bereikt. De gerealiseerde power is laag, waardoor de kans op een type II-fout groot is.

De interactieterm (sociale relaties met leeftijdsgenoten * zelfwaardering) was niet significant (zie Tabel 4). Dit suggereert dat zelfwaardering geen significant modererende rol vervult in de relatie tussen sociale relaties met leeftijdsgenoten en de verwachtingen van leerlingen. Geen van de controlevariabelen had een significant effect op de verwachtingen.

Tabel 4

Regressiecoëfficiënten Model 3

	B	SE	<i>p</i>	95% CI	sr^2
Constant	0,01	0,64	0,98	[-1,27; 1,30]	-
Gender	-0,24	0,19	0,20	[-0,62; 0,13]	0,01
Groep	-0,13	0,18	0,48	[-0,49; 0,23]	< 0,01
Doubling	0,12	0,23	0,61	[0,34; 0,59]	< 0,01
Verwacht schoolniveau	0,03	0,03	0,20	[-0,02; 0,11]	0,01
Sociale relaties	0,28	0,10	< 0,01	[0,09; 0,48]	0,10
Zelfwaardering	0,51	0,10	< 0,001	[0,30; 0,71]	0,19
Sociale rel. * zelfwaardering	-0,08	0,08	0,33	[-0,24; 0,08]	< 0,01*

Opmerkingen. N = 84; CI = betrouwbaarheidsinterval. *0,007.

Sensitiviteitsanalyse

Door de vijf ontbrekende waarden van de variabele ‘verwacht schoolniveau’, zijn deze deelnemers uitgesloten bij het uitvoeren van de regressieanalyses. Om te onderzoeken of deze uitsluiting invloed had op de resultaten, werd een sensitiviteitsanalyse uitgevoerd. De oorspronkelijke regressieanalyses werden herhaald, waarbij missende waarden werden geïmputeerd met het gemiddelde. De resultaten van de regressieanalyse met de volledige dataset waren consistent met de oorspronkelijke analyse. De uitsluiting van de deelnemers heeft dus geen significante invloed gehad op de resultaten.

Discussie

De onderzoeksvraag in deze studie luidde *‘In hoeverre speelt zelfwaardering een rol in het verband tussen sociale relaties met leeftijdsgenoten en verwachtingen van leerlingen uit groep 7 en 8 ten aanzien van de overgang van het PO naar VO?’*. Het antwoord op deze vraag is dat er een significant verband is tussen sociale relaties met leeftijdsgenoten en verwachtingen van leerlingen uit groep 7 en 8 over de overgang van het PO naar VO, maar dat dit zelfwaardering geen significante rol heeft als moderator in dit verband. Er is wel een significant verband gevonden tussen zelfwaardering op zichzelf en verwachtingen ten aanzien van de overgang.

Leerlingen die hogere scores rapporteerden op vriendschapskwaliteit en waargenomen acceptatie door leeftijdsgenoten hadden dus positievere verwachtingen over deze overgang. Dit betekent dat sociale relaties met leeftijdsgenoten een belangrijke rol lijken te spelen in hoe positief leerlingen hun aanstaande overgang naar het VO inschatten. Wanneer leerlingen sterke, kwalitatieve vriendschappen hebben en zich geaccepteerd voelen door hun leeftijdsgenoten, zijn zij optimistischer over deze overgang. Dit kan bijvoorbeeld betekenen dat ze minder angst

voelen voor nieuwe sociale situaties, meer vertrouwen hebben in hun sociale vaardigheden, en zich over het algemeen meer gesteund voelen bij het aangaan van deze grote verandering. De verwachting dat er een significant, positief verband is tussen sociale relaties met leeftijdsgenoten en verwachtingen van leerlingen over de overgang naar het VO is daarmee uitgekomen. Deze bevinding sluit aan bij eerder onderzoek, waarin sociale relaties werd geïdentificeerd als een belangrijke factor tijdens de overgang naar het VO. In eerder onderzoek kwam naar voren dat hechte relaties met en sociale steun van leeftijdsgenoten bijdragen aan het welbevinden van leerlingen en hun academische prestaties kan verbeteren (Jindal-Snape & Miller, 2008; Kiuri et al., 2019; Van Rens et al., 2017). Dit is in lijn met het verband tussen hoge scores op sociale relaties en positieve verwachtingen ten aanzien van de overgang naar het VO.

Met een grote effectgrootte was zelfwaardering in deze studie de grootste voorspeller. Leerlingen die hoger scoorden op zelfwaardering, hadden positievere verwachtingen ten aanzien van de overgang naar het VO. Leerlingen met een hogere zelfwaardering lijken dus meer vertrouwen te hebben in hun eigen capaciteiten en veerkracht om met deze grote verandering om te gaan. Dit kan betekenen dat zij minder snel twijfelen aan hun vermogen om nieuwe uitdagingen aan te gaan, zoals het maken van nieuwe vrienden, het aanpassen aan een nieuwe schoolomgeving, of het omgaan met hogere academische verwachtingen. De verwachting dat er een significant, positief verband is tussen zelfwaardering en verwachtingen van leerlingen over de overgang naar het VO is dus uitgekomen. Deze bevinding sluit aan bij eerder onderzoek waarin werd aangetoond dat zelfwaardering een belangrijke factor is bij hoe leerlingen de overgang naar het VO ervaren. Van Rooijen en collega's (2017) ontdekten dat leerlingen met een hoge zelfwaardering doorgaans positievere verwachtingen hebben over de overgang. De bevindingen van deze studie sluiten hierbij aan, waaruit blijkt dat zelfwaardering significant

samenhangt met positieve verwachtingen. Bovendien benadrukten Jindal-Snape en Miller (2008) dat leerlingen met een hoge zelfwaardering veerkrachtiger zijn en zich beter aanpassen aan de nieuwe sociale en academische omgeving, wat eveneens in lijn is met de positieve verwachtingen van leerlingen met een hogere score op zelfwaardering in deze studie. Deze overeenkomsten ondersteunen dat zelfwaardering een belangrijke rol speelt in de percepties en ervaringen van leerlingen tijdens de overgang naar het VO.

De bevindingen tonen aan dat zelfwaardering geen significante rol speelt in het verband tussen sociale relaties met leeftijdsgenoten en verwachtingen van leerlingen uit groep 7 en 8 over de overgang van het PO naar VO. Er is dus geen bewijs gevonden dat het niveau van zelfwaardering de impact van sociale relaties op de verwachtingen verandert. De verwachting dat zelfwaardering het verband tussen sociale relaties met leeftijdsgenoten en de verwachtingen van leerlingen uit groep 7 en 8 over de overgang naar het VO modereert wordt dus niet ondersteund in de huidige studie. Dit betekent ook dat deze bevinding niet aansluit bij de Sociale Identiteitstheorie (Tajfel en Turner, 1979).

De afwezigheid van een modererend effect van zelfwaardering kan verschillende oorzaken hebben. Eén mogelijkheid is dat de rol van zelfwaardering complexer is dan het model impliceerde. Onderzoek van Von Soest en collega's (2016) suggereert dat zelfwaardering over tijd fluctueert en nauw verweven is met sociale ervaringen, wat erop wijst dat het effect van zelfwaardering op sociale relaties en verwachtingen dynamischer kan zijn dan het model van deze studie kon verklaren. Daarnaast ontwikkelt zelfwaardering zich sterk tijdens de adolescentie, waardoor het bij jongere leerlingen minder stabiel of minder sterk verbonden kan zijn met interpersoonlijke ervaringen (Orth et al., 2018). Dit kan verklaren waarom er geen significante interactie werd gevonden tussen zelfwaardering en sociale relaties in deze studie.

Een alternatieve verklaring is dat zelfwaardering mogelijk een mediërende rol speelt in plaats van een modererende rol. In dat geval zou sociale relaties met leeftijdsgenoten eerst invloed hebben op de zelfwaardering van leerlingen, en vervolgens beïnvloedt zelfwaardering de verwachtingen ten aanzien van de overgang naar het VO. Eerder onderzoek heeft aangetoond dat positieve sociale interacties vaak bijdragen aan een hogere zelfwaardering, wat vervolgens van invloed kan zijn op hoe jongeren hun toekomstige mogelijkheden en uitdagingen inschatten (Orth et al., 2018; Poorthuis et al., 2014). Dit suggereert dat leerlingen met sterkere sociale relaties zich meer gewaardeerd en zelfverzekerd kunnen voelen, wat zou leiden tot positievere verwachtingen ten aanzien van de overgang naar het VO. Indien zelfwaardering fungeert als mediator, kan het de invloed van sociale relaties op de verwachtingen van leerlingen verklaren. Dit wordt ondersteund door de bevindingen van Von Soest et al. (2016), die laten zien dat zelfwaardering een dynamisch proces is dat afhankelijk kan zijn van sociale invloeden. In dit geval zouden sterke, positieve sociale relaties de zelfwaardering kunnen verhogen, wat vervolgens de verwachtingen ten aanzien van de overgang naar het VO beïnvloedt. Dit kan ook impliceren dat variabiliteit in zelfwaardering over tijd en tussen individuen een indirect effect heeft op de verwachtingen.

De steekproefgrootte kan ook een rol hebben gespeeld. Met een uiteindelijke steekproef van 84 deelnemers was de statistische power voor dit model laag (33,82%). Een grotere steekproef had mogelijk subtielere moderatie-effecten kunnen blootleggen.

Sterke punten

Een sterk punt van deze studie is dat geen van de controlevariabelen een significant effect had op de uitkomsten. Dit wijst erop dat de gevonden verbanden niet zijn beïnvloed door gender, leeftijd, doubling of verwacht schoolniveau. Hiermee werd de validiteit van de bevindingen

versterkt. Bovendien zijn de gebruikte meetinstrumenten goed gevalideerd, wat de betrouwbaarheid en validiteit van de bevindingen versterkt.

Model 2 een hoge statistische power van 97%, wat betekent dat er een kans van 97% is dat het effect in model 2 echt aanwezig is. Dit verhoogt de betrouwbaarheid en validiteit van de bevinding dat zelfwaardering sterk samenhangt met de verwachtingen. Daarnaast versterkt de hoge statistische power de generaliseerbaarheid van het gevonden effect naar vergelijkbare populaties. Het suggereert dat de bevindingen minder gevoelig zijn voor steekproeffouten.

De diverse verdeling van de steekproef maakt het mogelijk om de resultaten te generaliseren naar verschillende groepen binnen het PO. Bovendien heeft deze studie een kwantitatieve bijdrage geleverd aan het begrip van het verband tussen sociale relaties en verwachtingen over de overgang naar het VO. Dit is een relatief onontgonnen gebied, vooral met betrekking tot de modererende rol van zelfwaardering in deze context.

Beperkingen

De huidige studie kent ook enkele beperkingen. Ondanks het feit dat de bevindingen waardevolle inzichten bieden, blijven ze op basis van correlatie. De bevindingen in deze studie geven dus geen informatie over de richting of causaliteit van de relaties.

Daarnaast kan de relatief kleine steekproefgrootte ($N = 84$) leiden tot een verhoogde kans op type II-fouten in modellen 1 en 3. Het is dus mogelijk dat sommige subtielere of minder sterke effecten niet zijn gedetecteerd. Voor beide modellen kan dit het geval zijn bij de controlevariabelen, waarvan geen enkele een significant effect liet zien. Het is mogelijk dat met een grotere steekproef enkele van deze controlevariabelen wel als significante factoren naar voren komen. Hierdoor blijft onduidelijk of sociale relaties inderdaad de enige significante factor is of dat andere variabelen ook bijdragen aan de verklaringen van de verwachtingen. Voor model

3 geldt dat er met een power van slechts 33,82% een grote kans is dat een bestaand moderatie-effect niet is gedetecteerd.

Een andere beperking is het gebruik van zelfrapportagevragenlijsten, wat gevoelig kan zijn voor sociale wenselijkheid of biases. Hoewel zelfrapportages geschikt zijn voor het meten van de subjectieve constructen ‘zelfwaardering’ en ‘verwachtingen’, kunnen ze de nauwkeurigheid beperken bij het meten van objectievere constructen zoals ‘sociale relaties’.

Alhoewel er gecontroleerd is voor een aantal variabelen, is het ook mogelijk dat andere onderliggende factoren een rol spelen in de gevonden relaties. Factoren zoals sociaaleconomische status (SES), de thuissituatie van leerlingen, en recente gebeurtenissen – zoals het behalen van een slecht cijfer of een ruzie met vrienden – zouden zowel sociale relaties als zelfwaardering beïnvloeden. Daarnaast zou de hoeveelheid en aard van de informatie die een leerling heeft ontvangen over het VO een rol kunnen spelen in de verwachtingen van leerlingen ten aanzien van deze overgang. Deze factoren zijn niet meegenomen in deze studie.

De deelnemers werden geworven via de netwerken van masterstudenten en sociale media, wat heeft geleid tot een oververtegenwoordiging van leerlingen uit bepaalde geografische en sociale contexten. Dit betekent dat niet alle regio's en bevolkingsgroepen in Nederland adequaat zijn vertegenwoordigd. Hierdoor kan de steekproef mogelijk niet representatief zijn voor de gehele Nederlandse basisschoolpopulatie, wat de generaliseerbaarheid van de resultaten beperkt.

Aanbevelingen

De bevindingen van dit onderzoek hebben belangrijke implicaties voor scholen, beleidsmakers en opvoeders. Het is aan te raden voor scholen om strategieën te implementeren

die sociale relaties onder leerlingen bevorderen. Interventies zoals peer-supportprogramma's en mentorinitiatieven kunnen helpen bij het versterken van sociale relaties.

Een voorbeeld van een peer-supportprogramma is het inzetten van *Peer Leaders* en/of *Peer Buddy's* (Petit et al., 2020). In dit programma worden oudere leerlingen ingezet voor de begeleiding van brugklassers en nieuwkomers. Peer leaders worden in tweetallen gekoppeld aan een brugklas en begeleiden brugklassers door praktische ondersteuning, zoals het geven van lessen (bijvoorbeeld over pesten), en bieden hulp bij vragen of conflicten. Peer buddy's bieden individuele ondersteuning aan een brugklasser met sociaal-emotionele of praktische uitdagingen. Het programma draagt direct bij aan het bevorderen van sociale relaties door brugklassers te helpen met integreren in hun nieuwe omgeving. Om de overgang verder te versoepelen, kunnen Peer Leaders al vóór de zomervakantie kennismaken met de aankomende brugklassers. Peer Leaders en Buddy's kunnen niet alleen de sociale vaardigheden en het zelfvertrouwen van de brugklassers versterken, maar ook hun eigen competenties, zoals zelfinzicht en communicatievaardigheden. Dit resulteert in een positieve dynamiek voor alle betrokkenen, waaronder de school als geheel (Petit et al., 2020).

Daarnaast wijzen de resultaten erop dat, hoewel zelfwaardering geen significante moderator is in de relatie tussen sociale relaties en verwachtingen, het op zichzelf wel een sterke samenhang vertoont met de verwachtingen. Dit suggereert dat interventies gericht op het verhogen van zelfwaardering, zoals sociale-emotionele leerlijnen, waardevol kunnen zijn.

Een voorbeeld van een effectief programma is 'Leren & Leven' (De Jong, 2023). Dit programma bevordert sociaal-emotionele vaardigheden en zelfbewustzijn, wat belangrijk is voor de zelfwaardering van basisschoolleerlingen. Het helpt leerlingen controle te krijgen over hun keuzes en toont aan dat een hoger zelfrespect leidt tot verbeterd gedrag en betere

schoolresultaten. Leren & Leven kan schoolbreed worden ingezet en heeft verschillende modules voor leerlingen in het primair (speciaal) onderwijs, praktijkonderwijs en voortgezet (speciaal) onderwijs.

Toekomstig onderzoek zou kunnen profiteren van grotere, meer diverse steekproeven om een beter inzicht te krijgen in de complexe relatie tussen zelfwaardering, sociale relaties en verwachtingen tijdens de overgang naar het VO. Ook de invloed van andere onderliggende factoren zoals SES en informatie over de overgang naar het voortgezet onderwijs kunnen relevant zijn om mee te nemen in vervolgonderzoek. Zo kan een completer beeld worden verkregen van de impact van sociale relaties en zelfwaardering bij leerlingen op verwachtingen over de overgang. Onderzoek naar sociale relaties zou baat kunnen hebben bij het combineren van zelfrapportages met objectievere maatstaven, zoals observaties of peer-beoordelingen. Tevens zou een longitudinaal design waardevol zijn, waarbij de vragenlijst bijvoorbeeld wordt herhaald in de brugklas. Zo kunnen de verwachtingen van leerlingen worden vergeleken met de ervaringen. Longitudinaal onderzoek zou bovendien meer inzicht kunnen bieden in de veranderingen in zelfwaardering en sociale relaties in de tijd, en in hoeverre er een causaal verband bestaat met de verwachtingen en ervaringen ten aanzien van de overgang naar het VO. Verder kan het interessant zijn om te onderzoeken in hoeverre het verband tussen zelfwaardering en verwachtingen verschilt tussen subgroepen, zoals leerlingen met verschillende achtergronden of eerder ervaren moeilijkheden.

Conclusie

Dit onderzoek levert een waardevolle bijdrage aan de literatuur over schoolovergangen door te laten zien dat sociale relaties en zelfwaardering significant verband houden met de verwachtingen van leerlingen ten aanzien van de overgang naar het VO. Hoewel de modererende

rol van zelfwaardering niet werd bevestigd, blijft zelfwaardering een belangrijke factor. Scholen zouden er goed aan doen om zowel sociale ondersteuning als het versterken van zelfwaardering prioriteit te geven bij leerlingen die deze cruciale overgang maken. Toekomstig onderzoek moet deze inzichten verder verdiepen en verduidelijken, met als doel de overgang naar het VO voor alle leerlingen zo soepel mogelijk te laten verlopen.

Referenties

- Cillessen, A. H. N., & Mayeux, L. (2007). Expectations and perceptions at school transitions: The role of peer status and aggression. *Journal of School Psychology, 45*, 567-586.
- Coelho, V. A., & Romão, A. M. (2016). Stress in Portuguese middle school transition: a multilevel analysis. *The Spanish Journal of Psychology, 19*.
<https://doi.org/10.1017/sjp.2016.61>.
- Cohen, J. (1968). Multiple regression as a general data-analytic system. *Psychological Bulletin, 70*(6), 426–443. <https://doi.org/10.1037/h0026714>.
- De Jong, W. (2023). *Databank effectieve jeugdinterventies: beschrijving 'Programma Leren & Leven'*. Nederlands Jeugdinstituut. Geraadpleegd van www.nji.nl/jeugdinterventies
- Devine, K. A., Willard, V. W., Hocking, M. C., Stapleton, J. L., Rotter, D., Bukowski, W. M., & Noll, R. B. (2018). PROMIS Peer Relationships Short form: How well does Self-Report correlate with data from peers? *Journal of Pediatric Psychology, 43*(9), 1059–1067.
<https://doi.org/10.1093/jpepsy/jsy038>.
- Evangelou, M., Taggart, B., Sylva, K., Melhuish, E., Sammons, P., & Siraj-Blatchford, I. (2008). *What Makes a Successful Transition from Primary to Secondary School?* Institute of Education, University of London.

- Evans, D., Borriello, G. A., & Field, A. P. (2018). A Review of the Academic and Psychological Impact of the Transition to Secondary Education. *Frontiers in Psychology, 9*, 1482. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01482>.
- Faul, F., Erdfelder, E., Buchner, A., Lang, A.-G. (2009). Statistical power analyses using G*Power 3.1: Tests for correlation and regression analyses. *Behavior Research Methods, 41*, 1149-1160.
- Gentile, B., Grabe, S., Dolan-Pascoe, B., Twenge, J. M., Wells, B. E., Maitino, A. (2009). Gender Differences in Domain-Specific Self-Esteem: A Meta-Analysis. *Review Of General Psychology, 13*(1), 34–45. <https://doi.org/10.1037/a0013689>.
- Harris, J., & Nowland, R. (2020). Primary-Secondary School Transition: Impacts and Opportunities for Adjustment. *Journal of Education & Social Sciences, 8*, 55-69.
- Goedhart, A., Treffers, F. & Widenfelt, B., (2003). Vragen naar psychische problemen bij kinderen en adolescenten: de Strengths and Difficulties Questionnaire. *Maandblad Geestelijke Volksgezondheid, 58*, 1018-1035.
- Jindal-Snape, D., Hannah, E. F. S., Cantali, D., Barlow, W., & MacGillivray, S. (2020). Systematic literature review of primary–secondary transitions: International research. *Review Of Education, 8*(2), 526–566. <https://doi.org/10.1002/rev3.3197>.
- Jindal-Snape, D., & Miller, D. (2008). A Challenge of Living? Understanding the Psychosocial Processes of the Child During Primary-secondary Transition Through Resilience and Self-esteem Theories. *Educational Psychology Review, 20*, 217-236. <https://doi.org/10.1007/S10648-008-9074-7>.

- Orth, U., Robins, R. W., & Widaman, K. F. (2012). Life-span development of self-esteem and its effects on important life outcomes. *Journal of Personality and Social Psychology*, *102*(6), 1271–1288. <https://doi.org/10.1037/a0025558>
- Petit, R., Elshof, D., & Van Schooten, E. (2020). Een extra helpende hand. Peer support in het voortgezet onderwijs. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.
- Poorthuis, A., Thomaes, S., Aken, M., Denissen, J., & Castro, B. (2014). Dashed hopes, dashed selves? A sociometer perspective on self-esteem change across the transition to secondary school. *Social Development*, *23*, 770-783. <https://doi.org/10.1111/SODE.12075>
- Robins, R., Hendin, H., & Trzesniewski, K. (2001). Measuring Global Self-Esteem: Construct Validation of a Single-Item Measure and the Rosenberg Self-Esteem Scale. *Personality and Social Psychology Bulletin*, *27*, 151 - 161.
<https://doi.org/10.1177/0146167201272002>
- Rosenberg, M. (1979). *Conceiving the Self*. New York: Basic Books.
- Silber, E., & Tippett, J. S. (1965). Self-Esteem: Clinical Assessment and Measurement Validation. *Psychological Reports*, *16*(3), 1017–1071.
<https://doi.org/10.2466/pr0.1965.16.3c.1017>
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of inter-group conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of inter-group relations* (pp. 33–47). Brooks/Cole.
- Van Rens, M., Haelermans, C., Groot, W., & Van Den Brink, H. M. (2017). Facilitating a Successful Transition to Secondary School: (How) Does it Work? A Systematic Literature Review. *Adolescent Research Review*, *3*(1), 43–56.
<https://doi.org/10.1007/s40894-017-0063-2>

- Van Rens, M., Haelermans, C., Groot, W., & Van den Brink, H. M. (2018). Girls' and Boys' Perceptions of the Transition from Primary to Secondary School. *Child Indicators Research*, 12(4), 1481–1506. <https://doi.org/10.1007/s12187-018-9591-y>
- Van Rooijen, M., Korpershoek, H., Vugteveen, J., & Opdenakker, M. .-C. (2017). De overgang van het basis- naar het voortgezet onderwijs en de verdere schoolloopbaan. *Pedagogische studien*, 94(2), 110- 134. Geraadpleegd van <https://pedagogischestudien.nl/article/view/14083>
- Von Soest, T., Wichstrøm, L., & Kvalem, I. L. (2016). The development of global and domain-specific self-esteem from age 13 to 31. *Journal of Personality and Social Psychology*, 110(4), 592–608. <https://doi.org/10.1037/pspp0000060>
- West, P., Sweeting, H., & Young, R. (2008). Transition matters: pupils' experiences of the primary–secondary school transition in the West of Scotland and consequences for well-being and attainment. *Research Papers in Education*, 25(1), 21–50. <https://doi.org/10.1080/02671520802308677>
- Zeedyk, M. S., Gallacher, J., Henderson, M., Hope, G., Husband, B., & Lindsay, K. (2003). Negotiating the Transition from Primary to Secondary School. *School Psychology International*, 24(1), 67–79. <https://doi.org/10.1177/0143034303024001010>

Bijlage A

Promotieposter

rijksuniversiteit
groningen

Annabel Dubbelboer | Anne Schutte | Lotte Flikkema
Masterstudenten Onderwijswetenschappen

In afwachting van de middelbare school

“Naar welke school zal ik straks gaan?”

Dit is een vraag die jaarlijks zo'n 500.000 leerlingen bezighoudt. Ze hebben allemaal hun eigen ideeën over de overgang naar de middelbare school.

Basisscholen
gezocht!

Wij zijn Annabel, Lotte en Anne, en wij zijn bezig met onze masterscripties. Ons onderzoek richt zich op het identificeren van factoren die van invloed zijn op de verwachtingen van leerlingen over de transitie naar de middelbare school.

We hopen dat dit onderzoek ouders, leraren en schooldirecteuren zal helpen bij het begeleiden van de leerlingen bij deze overgang.

We hebben een vragenlijst voor leerlingen uit groep 7 en 8, hiervoor zijn we op zoek naar basisscholen die mee willen doen!

Meedoen?

Neem dan contact
op met
l.r.flikkema@student.rug.nl

Relaties met volwassenen

Band met klasgenoten

Zelfvertrouwen

Bijlage B

Informatiebrief voor scholen

rijksuniversiteit
 groningen

faculteit gedrags- en
 maatschappijwetenschappen

INFORMATIE OVER HET ONDERZOEK

VERSIE VOOR SCHOLEN

“DE OVERGANG NAAR DE MIDDELBARE SCHOOL”

EC-CODE PED-2324-S-0017

Beste/geachte

Met deze brief willen wij graag toestemming vragen voor het uitvoeren van een onderzoek naar overgang van het primair onderwijs (po) naar het voortgezet onderwijs (vo) op uw school. Met dit onderzoek willen we meer te weten komen over de verwachtingen van kinderen uit groep 7 en 8 over de overgang naar het voortgezet onderwijs.

> Waarom krijg ik deze informatie?

- Wij willen graag leerlingen uit groep 7 en 8 van uw school uitnodigen om mee te doen aan een onderzoek naar de overgang naar de middelbare school. Hiervoor vragen wij uw hulp bij de werving en promotie van het onderzoek. In deze brief informeren wij u graag over het onderzoek, zodat u een weloverwogen keuze kunt maken.
- Het onderzoek wordt uitgevoerd door medewerkers en master-studenten Onderwijswetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen. De hoofdonderzoeker is Dr. Jelle Sijtsema.

> Moeten leerlingen meedoen aan dit onderzoek?

Meedoen aan het onderzoek is vrijwillig. Wel is hun toestemming en die van hun ouders nodig. Ouders en leerlingen worden vooraf geïnformeerd over het onderzoek middels een informatiebrief en hebben de gelegenheid om vragen te stellen over het onderzoek. Pas daarna besluiten zij tot deelname. Als zij besluiten om niet mee te doen, hoeven zij dit niet uit te leggen, en zal dit geen negatieve gevolgen hebben. Dit recht geldt op elk moment, dus ook nadat is ingestemd met deelname aan het onderzoek.

> Waarom dit onderzoek?

De overgang naar het voortgezet onderwijs is een grote stap. De nieuwe en vaak grotere school kan soms als spannend ervaren worden. Hoewel de meeste kinderen na een tijdje hun draai weten te vinden op het voortgezet onderwijs, hebben sommige kinderen daar meer moeite mee. Wij willen graag kijken wat ervoor zorgt dat sommige kinderen de overgang naar het voortgezet onderwijs moeilijk vinden. Hiervoor kijken we onder meer naar de verwachtingen over het voortgezet onderwijs en hoe het gaat met kinderen nu ze nog op de basisschool zitten. Met de antwoorden van uw leerlingen kunnen we leerlingen hopelijk beter voorbereiden op de overgang naar het voortgezet onderwijs.

> Wat vragen wij van u?

Wat wij van u vragen is om de informatiebrief en het toestemmingsformulier over het onderzoek via de school-email te verspreiden onder leerlingen van groep 7 en 8 en hun ouders/verzorgers. De vragenlijst kan digitaal en buiten schooltijd worden ingevuld, maar voor een zo hoog mogelijke respons zou het fijn zijn als er een gedeelte van een lesdag (ca. 30 minuten) voor gereserveerd kan worden. Onderzoekers vanuit de Rijksuniversiteit Groningen zullen dan bij de afname aanwezig zijn voor instructie en eventuele vragen.

➤ **Wat vragen we van leerlingen tijdens het onderzoek?**

- Het onderzoek bestaat uit verschillende vragenlijsten, waarin we leerlingen vragen stellen over karaktereigenschappen, gevoelens, sociale relaties en wat zij vinden van de overgang naar de middelbare school. Daarnaast vragen we naar een aantal achtergrondkenmerken, zoals leeftijd, etniciteit en of de leerling ooit is blijven zitten of een klas heeft overgeslagen. De vragenlijst kan door leerlingen worden ingevuld op een laptop, PC, tablet of op de telefoon. We verwachten dat het ongeveer 20 minuten zal duren om alle vragen te beantwoorden.
- Er wordt geen vergoeding gegeven voor deelname aan het onderzoek.

➤ **Welke gevolgen kan deelname hebben?**

- Met de antwoorden van uw leerlingen krijgen we meer inzicht in hoe jongeren aankijken tegen de overgang naar de middelbare school. Dit kan ons vervolgens helpen om meer gerichte informatie en ondersteuning te bieden aan degenen die dat nodig hebben, zodat er een betere aansluiting tussen de basisschool en de middelbare school ontstaat.
- In principe zitten er geen nadelen aan deelname van leerlingen aan dit onderzoek. Desalniettemin gaat een aantal vragen in op gevoelige onderwerpen, waaronder sociale angst, faalangst, pestgedrag en boosheid.
- Mochten leerlingen naar aanleiding van het onderzoek vragen hebben over de overgang naar het voortgezet onderwijs, dan zou het fijn zijn als zij met uw school (of hun juf of meester) contact op kunnen nemen.

➤ **Hoe gaan we met de gegevens van leerlingen om?**

- De onderzoeksgegevens worden alleen gebruikt voor het beantwoorden van onderzoeksvragen in het kader van thesissen en wetenschappelijke publicaties over verwachtingen die kinderen hebben over de overgang naar de middelbare school.
- Voor het geven van toestemming vragen we de naam van de ouder die toestemming geeft en die van het kind. Deze informatie wordt vervolgens vervangen door een code (gepseudonimiseerd) en verwijderd nadat alle gegevens verzameld zijn. Dit betekent dat ouders en leerlingen hun gegevens niet meer uit het onderzoek kunnen laten verwijderen nadat de dataverzameling is afgerond. Vanaf dat moment is het namelijk niet meer mogelijk om de koppeling tussen persoonsgegevens en de gepseudonimiseerde data te maken.
- Namen van ouders en leerlingen worden nooit in verband gebracht met de antwoorden die leerlingen geven tijdens het onderzoek.
- Alle verzamelde informatie over leerlingen zal vertrouwelijk worden behandeld. Leerlingen wordt geïdentificeerd in het onderzoek door een nummer.
- Gegevens worden verzameld, en tussentijds opgeslagen, door het online survey programma Qualtrics. Vervolgens worden de gepseudonimiseerde gegevens opgeslagen op een beveiligde schijf van de Rijksuniversiteit Groningen.
- De gepseudonimiseerde onderzoeksgegevens zullen veilig worden opgeslagen voor een periode van 10 jaar en alleen de onderzoekers hebben toegang tot de gegevens.
- Wanneer de resultaten van dit onderzoek worden gepubliceerd of worden gepresenteerd op conferenties, wordt er geen informatie opgenomen die de identiteit van ouders of leerlingen kan onthullen.
- De gepseudonimiseerde gegevens kunnen gebruikt worden voor vervolgonderzoek of andere onderzoeken en zullen hiervoor gepseudonimiseerd beschikbaar gemaakt worden. Aanvragen voor het gebruik van deze gegevens verlopen via de hoofdonderzoeker.

rijksuniversiteit
 groningen

faculteit gedrags- en
 maatschappijwetenschappen

➤ **Wat moet u nog meer weten?**

U kunt altijd vragen stellen over het onderzoek: nu, tijdens het onderzoek, en na afloop. Dit kan door een van de betrokken onderzoekers te e-mailen (j.j.sijtsema@rug.nl).

Heeft u vragen/zorgen over de uitvoering van het onderzoek? U kunt hierover ook contact opnemen met de Ethische Commissie Gedrags- en Maatschappijwetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen: ec-bss@rug.nl.

Heeft u vragen of zorgen over hoe er met persoonsgegevens wordt omgegaan? U kunt hierover ook contact opnemen met de Functionaris Gegevensbescherming van de Rijksuniversiteit Groningen: privacy@rug.nl.

Met vriendelijke groet,

Dr. Jelle Sijtsema
GION Onderwijs/Onderzoek
Rijksuniversiteit Groningen

Bijlage C

Toestemmingsformulier voor scholen

rijksuniversiteit
 groningen

faculteit gedrags- en
 maatschappijwetenschappen

GEÏNFORMEERDE TOESTEMMING SCHOOL

“DE OVERGANG NAAR DE MIDDELBARE SCHOOL”

EC-CODE PED-2324-S-0017

- Ik heb de informatie over het onderzoek gelezen. Ik heb genoeg gelegenheid gehad om er vragen over te stellen.
- Ik begrijp waar het onderzoek over gaat, wat er van leerlingen gevraagd wordt, welke gevolgen deelname kan hebben, hoe er met gegevens wordt omgegaan en wat de rechten van deelnemers zijn.
- Ik begrijp dat deelname van leerlingen aan het onderzoek vrijwillig is. Leerlingen kunnen op elk moment stoppen met het onderzoek, zonder uit te leggen waarom. Stoppen zal geen negatieve gevolgen voor leerlingen hebben.
- Met de deelname van onze school stem ik in met het verspreiden van informatie over het onderzoek onder leerlingen van groep 7 en 8 en hun ouders/verzorger via de communicatiekanalen van de school.
- Ik geef hieronder aan waar ik toestemming voor geef.

Toestemming voor deelname van uw school aan het onderzoek:

Ja, ik geef toestemming voor deelname van mijn school; deze toestemming loopt tot 1 september 2024

Nee, ik geef geen toestemming voor deelname

Naam school:
Naam schoolleider/directeur:
Datum:
Handtekening voor akkoord:

U heeft recht op een kopie van dit toestemmingsformulier.

Bijlage D

Informatiebrief voor ouders

rijksuniversiteit
 groningen

faculteit gedrags- en
 maatschappijwetenschappen

INFORMATIE OVER HET ONDERZOEK

VERSIE VOOR OUDERS

“DE OVERGANG NAAR DE MIDDELBARE SCHOOL”

EC-CODE PED-2324-S-0017

➤ **Waarom krijg ik deze informatie?**

- Uw kind wordt uitgenodigd om mee te doen aan een onderzoek naar de overgang naar de middelbare school. Hiervoor hebben wij uw toestemming nodig. In deze brief informeren wij u graag over het onderzoek, zodat u een weloverwogen keuze tot deelname van uw kind kunt maken.
- Het onderzoek wordt uitgevoerd door medewerkers en master-studenten Onderwijswetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen. De hoofdonderzoeker is Dr. Jelle Sijtsema.

➤ **Moet mijn kind meedoen aan dit onderzoek?**

Meedoen aan het onderzoek is vrijwillig. Wel is uw toestemming nodig. Lees deze informatie daarom goed door. Stel alle vragen die u misschien heeft, bijvoorbeeld omdat u iets niet begrijpt. Pas daarna besluit u of u uw kind wilt laten meedoen. Als u besluit om uw kind niet mee te laten doen, hoeft u niet uit te leggen waarom, en zal dit geen negatieve gevolgen voor u of uw kind hebben. Dit recht geldt op elk moment, dus ook nadat u hebt toegestemd voor deelname van uw kind aan het onderzoek.

➤ **Waarom dit onderzoek?**

De overgang naar de middelbare school is een grote stap. De nieuwe en vaak grotere school kan soms als spannend ervaren worden. Hoewel de meeste kinderen na een tijdje hun draai weten te vinden op de middelbare school, hebben sommige kinderen daar meer moeite mee. Wij willen graag kijken wat ervoor zorgt dat sommige kinderen de overgang naar de middelbare school moeilijk vinden. Hiervoor kijken we onder meer naar de verwachtingen over de middelbare school en hoe het gaat met kinderen nu ze nog op de basisschool zitten. Met de antwoorden van uw kind kunnen we kinderen hopelijk beter voorbereiden op de overgang naar de middelbare school.

➤ **Wat vragen we van u en uw kind tijdens het onderzoek?**

- Wij vragen toestemming voor deelname van uw kind aan het onderzoek gedurende de looptijd van dit onderzoek. Deelname van uw kind aan dit onderzoek is vrijwillig. U hebt het recht om uw kind niet deel te laten nemen aan deze studie. Als u tijdens het onderzoek besluit de deelname van uw kind te willen stoppen, kan dit op elk moment zonder enige negatieve consequenties en zonder opgaaf van reden.
- Het onderzoek bestaat uit verschillende vragenlijsten, waarin we uw kind vragen stellen over karaktereigenschappen, gevoelens, sociale relaties en wat uw kind vindt van de overgang naar de middelbare school. Daarnaast vragen we naar een aantal achtergrondkenmerken, zoals leeftijd, etniciteit en of uw kind ooit is blijven zitten of een klas heeft overgeslagen. De vragenlijst kan door uw kind worden ingevuld op een laptop, PC, tablet of op de telefoon. We verwachten dat het ongeveer 20 minuten zal duren om alle vragen te beantwoorden.
- Er wordt geen vergoeding gegeven voor deelname aan het onderzoek.

➤ **Welke gevolgen kan deelname hebben?**

- Met de antwoorden van uw kind krijgen we meer inzicht in hoe jongeren aankijken tegen de overgang naar de middelbare school. Dit kan ons vervolgens helpen om meer gerichte informatie en ondersteuning te bieden aan degenen die dat nodig hebben, zodat er een betere aansluiting tussen de basisschool en de middelbare school ontstaat.
- In principe zitten er geen nadelen aan deelname van uw kind aan dit onderzoek. Desalniettemin gaat een aantal vragen in op gevoelige onderwerpen, waaronder sociale angst, faalangst, pestgedrag en boosheid.
- Mocht uw kind naar aanleiding van het onderzoek vragen hebben over de overgang naar het voortgezet onderwijs, dan kunt u of uw kind contact opnemen met de school.

➤ **Hoe gaan we met uw gegevens en die van uw kind om?**

- De onderzoeksgegevens worden alleen gebruikt voor het beantwoorden van onderzoeksvragen in het kader van thesen en wetenschappelijke publicaties over verwachtingen die kinderen hebben over de overgang naar de middelbare school.
- Voor het geven van toestemming vragen we uw naam en die van uw kind. Deze informatie wordt vervolgens vervangen door een code (gepseudonimiseerd) en verwijderd nadat alle gegevens verzameld zijn. Dit betekent dat u uw gegevens en die van uw kind niet meer uit het onderzoek kunt laten verwijderen nadat de dataverzameling is afgerond. Vanaf dat moment is het namelijk niet meer mogelijk om de koppeling tussen persoonsgegevens en de gepseudonimiseerde data te maken.
- Uw naam of die van uw kind wordt nooit in verband gebracht met de antwoorden die uw kind geeft tijdens het onderzoek.
- Alle verzamelde informatie over uw kind zal vertrouwelijk worden behandeld. Uw kind wordt geïdentificeerd in het onderzoek door een nummer.
- Gegevens worden verzameld, en tussentijds opgeslagen, door het online survey programma Qualtrics. Vervolgens worden de gepseudonimiseerde gegevens opgeslagen op een beveiligde schijf van de Rijksuniversiteit Groningen.
- De gepseudonimiseerde onderzoeksgegevens zullen veilig worden opgeslagen voor een periode van 10 jaar en alleen de onderzoekers hebben toegang tot de gegevens.
- Wanneer de resultaten van dit onderzoek worden gepubliceerd of worden gepresenteerd op conferenties, wordt er geen informatie opgenomen die uw identiteit of die van uw kind kan onthullen.
- De gepseudonimiseerde gegevens kunnen gebruikt worden voor vervolgonderzoek of andere onderzoeken en zullen hiervoor gepseudonimiseerd beschikbaar gemaakt worden. Aanvragen voor het gebruik van deze gegevens verlopen via de hoofdonderzoeker.

➤ **Wat moet u nog meer weten?**

U kunt altijd vragen stellen over het onderzoek: nu, tijdens het onderzoek, en na afloop. Dit kan door een van de betrokken onderzoekers te e-mailen (j.j.sijtsema@rug.nl).

Heeft u vragen/zorgen over uw rechten als ouder van een onderzoeksdeelnemer of de uitvoering van het onderzoek? U kunt hierover ook contact opnemen met de Ethische Commissie Gedrags- en Maatschappijwetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen: ec-bss@rug.nl.

**rijksuniversiteit
 groningen**

faculteit gedrags- en
 maatschappijwetenschappen

Heeft u vragen of zorgen over hoe er met uw persoonsgegevens wordt omgegaan? U kunt hierover ook contact opnemen met de Functionaris Gegevensbescherming van de Rijksuniversiteit Groningen: privacy@rug.nl.

➤ **Deelname**

Indien u uw kind deel wilt laten nemen aan dit onderzoek kunt u daarvoor toestemming geven door op de volgende link te klikken. U wordt hierbij naar een pagina geleid waar u op 'akkoord' kunt te klikken om toestemming te geven voor deelname van uw kind.

Als ouder van een onderzoeksdeelnemer heeft u recht op een kopie van deze onderzoeksinformatie. Dit kunt u doen door een screenshot van dit scherm te maken.

Bijlage E

Toestemmingsformulier voor ouders

rijksuniversiteit
 groningen

faculteit gedrags- en
 maatschappijwetenschappen

GEÏNFORMEERDE TOESTEMMING

“DE OVERGANG NAAR DE MIDDELBARE SCHOOL”

EC-CODE PED-2324-S-0017

- Ik heb de informatie over het onderzoek gelezen. Ik heb genoeg gelegenheid gehad om er vragen over te stellen.
- Ik begrijp waar het onderzoek over gaat, wat er van mij en mijn kind gevraagd wordt, welke gevolgen deelname kan hebben, hoe er met mijn gegevens en die van mijn kind wordt omgegaan, en wat de rechten van mijn kind als deelnemer zijn.
- Ik begrijp dat deelname van mijn kind aan het onderzoek vrijwillig is. Ik kies er zelf voor om mijn kind mee te laten doen. Mijn kind kan op elk moment stoppen met meedoen. Als mijn kind stop, hoeft mijn kind niet uit te leggen waarom. Stoppen zal geen negatieve gevolgen voor mijn kind hebben.
- Ik geef hieronder aan waar ik toestemming voor geef.

Toestemming voor deelname van uw kind aan het onderzoek:

Ja, ik geef toestemming voor deelname van mijn kind; deze toestemming loopt tot 1 september 2024

Nee, ik geef geen toestemming voor deelname

Toestemming voor delen gepseudonimiseerde data voor vervolgonderzoek:

Ja, ik geef toestemming voor het delen van gepseudonimiseerde data voor vervolgonderzoek zoals vermeld in de onderzoeksinformatie

Nee, ik geef geen toestemming voor het delen van gepseudonimiseerde data voor vervolgonderzoek

Toestemming voor de verwerking van mijn persoonsgegevens en die van mijn kind:

Ja, ik geef toestemming voor de verwerking van mijn persoonsgegevens en die van mijn kind zoals vermeld in de onderzoeksinformatie. Ik weet dat ik tot 1 september 2024 kan vragen om mijn gegevens en die van mijn kind te laten verwijderen. Ook als mijn kind besluit om te stoppen met deelname, kan ik hierom vragen.

Nee, ik geef geen toestemming voor de verwerking van mijn persoonsgegevens en die van mijn kind.

Naam ouder/verzorger:	Naam kind:

U heeft recht op een kopie van dit toestemmingsformulier. Hiervoor kunt u een screenshot van dit scherm maken.

Bijlage F

Informatiebrief voor leerlingen

rijksuniversiteit
 groningen

faculteit gedrags- en
 maatschappijwetenschappen

INFORMATIE OVER HET ONDERZOEK

VERSIE VOOR DEELNEMERS

“DE OVERGANG NAAR DE MIDDELBARE SCHOOL”

EC-CODE PED-2324-S-0017

> Waarom krijg ik deze informatie?

- Je wordt uitgenodigd om mee te doen aan een onderzoek naar de overgang naar de middelbare school. Hiervoor hebben wij jouw toestemming nodig. In deze brief informeren wij je graag over het onderzoek, zodat je een goede keuze tot deelname kunt maken.
- Het onderzoek wordt uitgevoerd door medewerkers en master-studenten Onderwijswetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen. De hoofdonderzoeker is Dr. Jelle Sijtsema.

> Moet ik meedoen aan dit onderzoek?

Meedoen aan het onderzoek is vrijwillig. Wel is jouw toestemming nodig. Lees deze informatie daarom goed door. Stel alle vragen die je misschien hebt, bijvoorbeeld omdat je iets niet begrijpt. Pas daarna besluit je of je mee wilt doen. Als je besluit om niet mee te doen, hoef je niet uit te leggen waarom, en zal dit geen negatieve gevolgen voor jou hebben. Je kunt op elk moment stoppen met het onderzoek, dus ook nadat je hebt toegestemd om mee te doen.

> Waarom dit onderzoek?

De overgang naar de middelbare school is een grote stap. De nieuwe en vaak grotere school kan soms een beetje spannend zijn. Na een tijdje weten de meeste kinderen hun draai te vinden op de middelbare school, maar sommige kinderen hebben daar wat meer moeite mee. Wij willen graag kijken wat ervoor zorgt dat sommige kinderen de overgang naar de middelbare school moeilijk vinden. Hiervoor kijken we bijvoorbeeld naar de verwachtingen over de middelbare school en hoe het met je gaat nu je nog op de basisschool zit. Met jouw antwoorden kunnen we kinderen hopelijk beter voorbereiden op de middelbare school.

> Wat vragen we van jou tijdens het onderzoek?

- Wij vragen jouw toestemming voor deelname aan het onderzoek. Deelname aan dit onderzoek is vrijwillig. Je hebt het recht om niet deel te nemen aan deze studie. Als je tijdens het onderzoek wilt stoppen, kan dit op elk moment zonder en zonder te zeggen waarom je niet meer mee wilt doen.
- Het onderzoek bestaat uit verschillende vragenlijst, waarin we vragen naar wie jij bent, hoe je je voelt, met wie je omgaat en wat je vindt van de overgang naar de middelbare school. Daarnaast vragen we naar een aantal achtergrondkenmerken, zoals je leeftijd, etniciteit en of je ooit bent blijven zitten of een klas hebt overgeslagen. Je kunt de vragenlijst invullen op een laptop, PC, tablet of op je telefoon. We verwachten dat het ongeveer 20 minuten duurt om alle vragen te beantwoorden. Beantwoord alle vragen zo eerlijk mogelijk.
- Je krijgt geen geld of spullen als je meedoet aan het onderzoek.

> Welke gevolgen kan deelname hebben?

- Met jouw antwoorden komen we meer te weten over hoe kinderen aankijken tegen de overgang naar de middelbare school. Dit kan ons vervolgens helpen om informatie over de middelbare school te verbeteren of kinderen die de overgang spannend vinden te helpen.
- Er zijn geen nadelen als je meedoet met dit onderzoek. Wel gaat een aantal vragen over gevoelige dingen zoals angst, faalangst, pesten en boosheid.
- Mocht je na het onderzoek vragen hebben over de overgang naar de middelbare school, bespreek dit dan met je meester of juf.

➤ **Hoe gaan we met jouw gegevens en antwoorden om?**

- De onderzoeksgegevens worden alleen gebruikt voor het beantwoorden van onderzoeksvragen in het kader van thesissen en wetenschappelijke publicaties over verwachtingen die kinderen hebben over de overgang naar de middelbare school.
- Voor het geven van toestemming vragen we jouw naam en die van jouw ouders. Deze informatie wordt vervolgens vervangen door een code en verwijderd nadat alle gegevens verzameld zijn. Dit betekent dat jouw informatie en antwoorden niet meer uit het onderzoek kunt worden gehaald nadat het onderzoek is afgerond.
- Jouw naam of die van jouw ouders wordt nooit in verband gebracht met jouw antwoorden.
- Al jouw antwoorden worden vertrouwelijk behandeld. Dit betekent dat je een codenaam of een nummer krijgt en we nergens jouw naam zullen gebruiken. Niemand krijgt jouw antwoorden te zien, ook de meester of juf of jouw ouders niet.
- Jouw antwoorden worden verzameld, en tussentijds opgeslagen, door het online programma Qualtrics. Vervolgens worden jouw gecodeerde antwoorden opgeslagen op een beveiligde schijf van de Rijksuniversiteit Groningen.
- De gecodeerde antwoorden zullen veilig worden opgeslagen voor een periode van 10 jaar en alleen de onderzoekers hebben toegang tot de antwoorden.
- Wanneer we jouw antwoorden gebruiken in ons onderzoek of dit ergens presenteren of publiceren, wordt er geen informatie opgenomen die tot jou te herleiden is. Wat jij antwoordt blijft dus altijd geheim!
- De gecodeerde antwoorden kunnen gebruikt worden voor later onderzoek of andere onderzoeken en zullen hiervoor gecodeerd beschikbaar gemaakt worden. Aanvragen voor het gebruik van deze gegevens gaan via de hoofdonderzoeker.

➤ **Wat moet je nog meer weten?**

Je kunt altijd vragen stellen over het onderzoek: nu, tijdens het onderzoek, en na afloop. Is er geen onderzoeker in de buurt? Stel dan je vraag door een van de betrokken onderzoekers te e-mailen (j.j.sijtsema@rug.nl).

Heb je vragen of zorgen over jouw rechten als deelnemer of de uitvoering van het onderzoek? Je kunt hierover ook contact opnemen met de Ethische Commissie Gedrags- en Maatschappijwetenschappen van de Rijksuniversiteit Groningen: ec-bss@rug.nl.

Heb je vragen of zorgen over hoe er met jouw persoonsgegevens wordt omgegaan? Je kunt hierover ook contact opnemen met de Functionaris Gegevensbescherming van de Rijksuniversiteit Groningen: privacy@rug.nl.

➤ **Deelname**

rijksuniversiteit
 groningen

faculteit gedrags- en
 maatschappijwetenschappen

Als je mee wilt doen aan dit onderzoek kun je dat aangeven door op de volgende link te klikken. Je komt dan op een pagina waar je op 'akkoord' kunt klikken om toestemming te geven om mee te doen.

Als deelnemer heb je recht op een kopie van deze onderzoeksinformatie. Dit kun je doen door een screenshot van dit scherm te maken.

Bijlage G

Toestemmingsformulier voor leerlingen

rijksuniversiteit
 groningen

faculteit gedrags- en
 maatschappijwetenschappen

GEÏNFORMEERDE TOESTEMMING

“DE OVERGANG NAAR DE MIDDELBARE SCHOOL”

EC-CODE PED-2324-S-0017

- Ik heb de informatie over het onderzoek gelezen. Ik heb vragen over het onderzoek kunnen stellen als ik dat wilde.
- Ik begrijp waar het onderzoek over gaat, wat er van mij gevraagd wordt, welke gevolgen deelname kan hebben, hoe er met mijn antwoorden wordt omgegaan en wat mijn rechten als deelnemer zijn.
- Ik begrijp dat deelname aan het onderzoek vrijwillig is. Ik kies er zelf voor om mee te doen. Ik kan op elk moment stoppen met meedoen, zonder dat ik hoeft te vertellen waarom. Stoppen heeft geen negatieve gevolgen voor mij.
- Ik geef hieronder aan waar ik toestemming voor geef.

Toestemming voor deelname aan het onderzoek:

- Ja, ik doe mee met het onderzoek; deze toestemming loopt tot 1 september 2024
 Nee, ik doe niet mee met het onderzoek

Toestemming voor delen gepseudonimiseerde data voor vervolgonderzoek:

- Ja, ik geef toestemming voor het delen van gepseudonimiseerde data voor vervolgonderzoek zoals vermeld in de onderzoeksinformatie
 Nee, ik geef geen toestemming voor het delen van gepseudonimiseerde data voor vervolgonderzoek

Toestemming voor de verwerking van mijn persoonsgegevens:

- Ja, ik geef toestemming voor de verwerking van mijn persoonsgegevens zoals vermeld in de onderzoeksinformatie. Ik weet dat ik tot 1 september 2024 kan vragen om mijn antwoorden te laten verwijderen. Ook als ik wil stoppen met het onderzoek, kan ik hierom vragen.
 Nee, ik geef geen toestemming voor de verwerking van mijn persoonsgegevens

Naam:

Je hebt recht op een kopie van dit toestemmingsformulier. Hiervoor kun je een screenshot van dit scherm maken.

Bijlage H

Vragenlijst

Achtergrondvragen

1. Ik ben een

- Jongen
- Meisje
- Non-binair
- Anders
- Wil niet zeggen

2. Hoe oud ben je?

- 9
- 10
- 11
- 12
- 13
- Anders, namelijk

3. Ik zit nu in

- Groep 7
- Groep 8

4. Ik heb een klas overeslagen

- Ja, het afgelopen jaar
- Ja, langer dan een jaar geleden

Nee

5. Ik heb een klas opnieuw gedaan

Ik heb een klas overeslagen

Ja, het afgelopen jaar

Ja, langer dan een jaar geleden

Nee

6. Ik ben geboren in

Nederland

Duitsland

Suriname/Nederlandse Antillen

Turkije

Marokko

Anders namelijk:

7. Mijn moeder/eerste verzorger is geboren in

Nederland

Duitsland

Suriname/Nederlandse Antillen

Turkije

Marokko

Anders namelijk:

8. Mijn vader/tweede verzorger is geboren in

Nederland

- Duitsland
- Suriname/Nederlandse Antillen
- Turkije
- Marokko
- Anders namelijk:

9. Mijn ouders/verzorgers zijn gescheiden/uit elkaar

- Ja, in het afgelopen jaar
- Ja, langer dan een jaar geleden
- Nee

10. Eén of beide van mijn ouders/verzorgers zijn overleden

- Ja, in het afgelopen jaar
- Ja, langer dan een jaar geleden
- Nee

11. Ik verwacht naar het volgende niveau op de middelbare school te gaan

- Voortgezet Speciaal Onderwijs (VSO)
- Interne Schakelklas (ISK)
- Praktijkonderwijs
- Kader-Mavo
- VMBO-basisberoeps (bb)
- VMBO-kaderberoeps (kb)
- VMBO-gemengde leerweg (g/gl)
- VMBO-theoretisch (t/tl) (of MAVO)

- VMBO-tl/HAVO
- HAVO
- HAVO/VWO
- VWO (atheneum)
- Gymnasium
- Anders, namelijk:

12. Ik zou graag naar het volgende niveau op de middelbare school willen

- Voortgezet Speciaal Onderwijs (VSO)
- Interne Schakelklas (ISK)
- Praktijkonderwijs
- Kader-Mavo
- VMBO-basisberoeps (bb)
- VMBO-kaderberoeps (kb)
- VMBO-gemengde leerweg (g/gl)
- VMBO-theoretisch (t/tl) (of MAVO)
- VMBO-tl/HAVO
- HAVO
- HAVO/VWO
- VWO (atheneum)
- Gymnasium
- Anders, namelijk:

Rosenberg Self-Esteem Scale

Antwoordopties: Helemaal mee oneens (1), Mee oneens (2), Mee eens (3), Helemaal mee eens

(4)

- Over het algemeen ben ik blij met mezelf.
- Soms denk ik dat ik nergens goed voor ben.
- Ik vind dat ik een aantal goede eigenschappen heb.
- Ik ben in staat dingen net zo goed te doen als anderen.
- Ik heb het gevoel dat ik niet veel heb om trots op te zijn.
- Ik voel me soms nutteloos. (reverse coding)
- Ik vind mezelf net zo belangrijk als anderen.
- Ik zou meer respect voor mezelf willen hebben. (reverse coding)
- Meestal voel ik me alsof ik niet goed genoeg ben en dat ik alles fout doe.
- Ik heb een positieve houding tegenover mezelf.

Pre-transition expectations

Antwoordopties: Helemaal niet waar (1), Niet waar (2), Een beetje niet waar (3), Neutraal (4),

Een beetje waar (5), Waar (6), Helemaal waar (7)

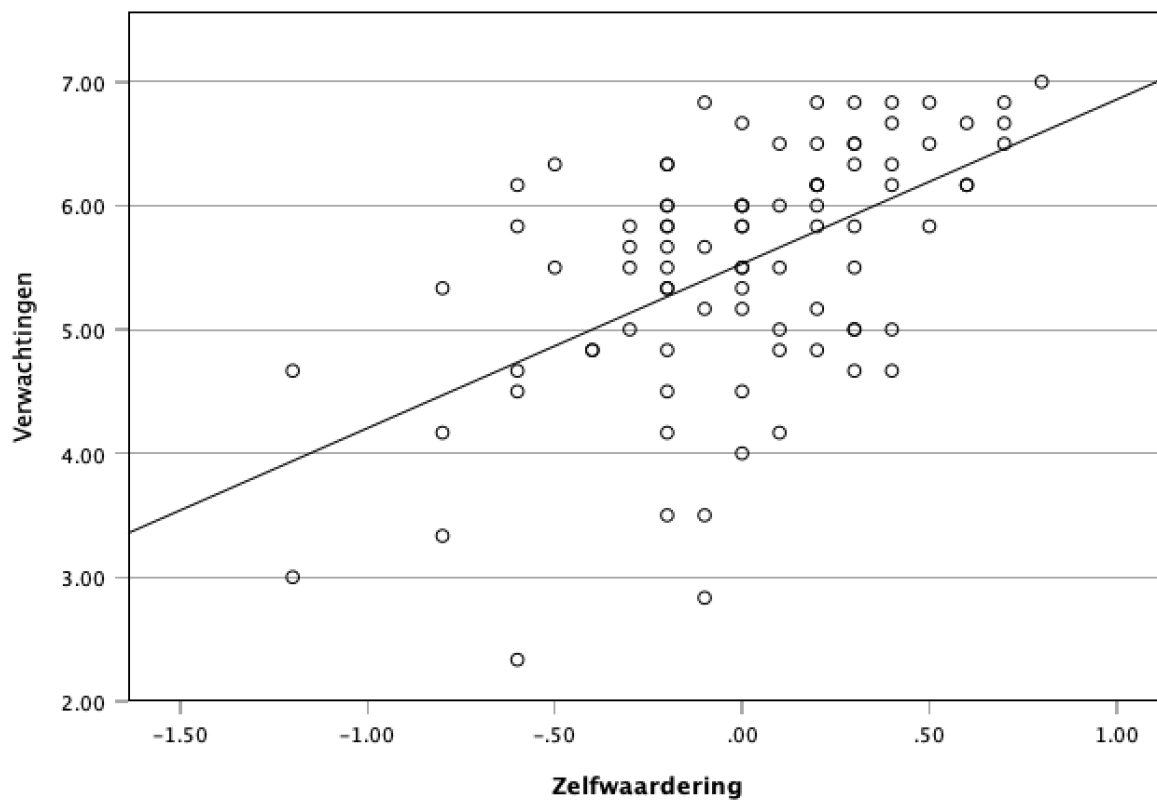
- Ik denk dat ik goede cijfers ga halen op mijn nieuwe school
- Ik denk dat ik op mijn nieuwe school opdrachten goed kan maken
- Ik denk dat ik op mijn nieuwe school mijn huiswerk op tijd af ga krijgen
- Ik denk dat ik op mijn nieuwe school vrienden zal hebben
- Ik denk dat andere jongeren op mijn nieuwe school aardig tegen me zullen zijn of me zullen mogen.

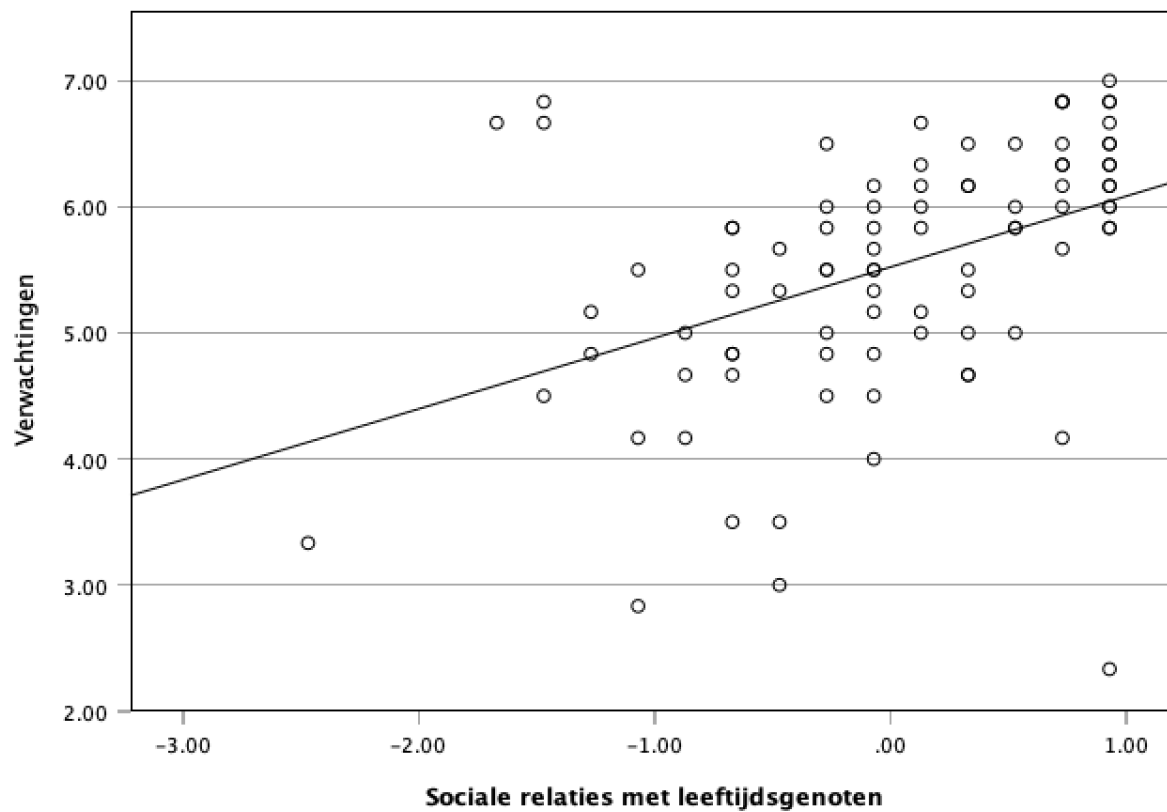
- Ik denk dat ik op mijn nieuwe school anderen zal hebben om mee om te gaan

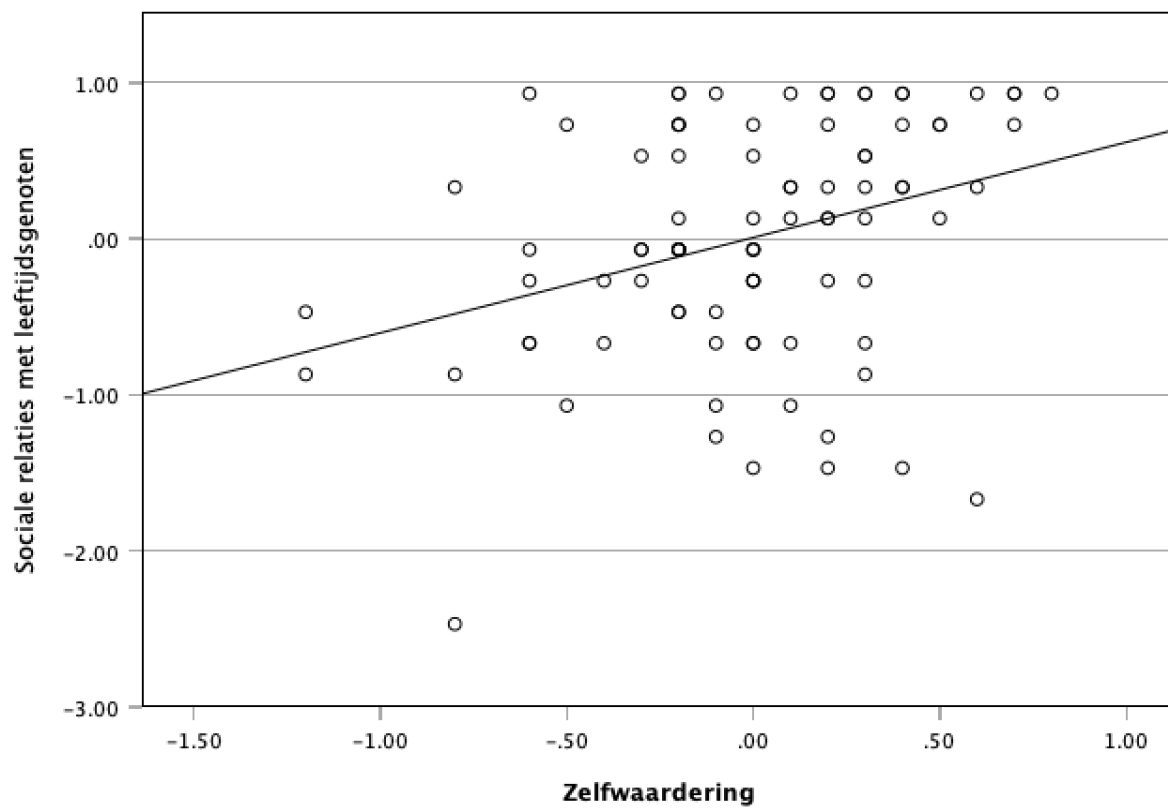
PROMIS Peer relationships short form

Antwoordopties: Hhelemaal mee oneens (1), Mee oneens (2), Niet mee eens, niet mee oneens (3), Mee eens (4), Helemaal mee eens (5)

- Mijn klasgenoten vinden mij aardig
- Ik kan goed vrienden maken
- Mijn klasgenoten willen graag vrienden met mij zijn
- Mijn klasgenoten willen graag bij mij zijn
- Mijn klasgenoten willen graag met me praten

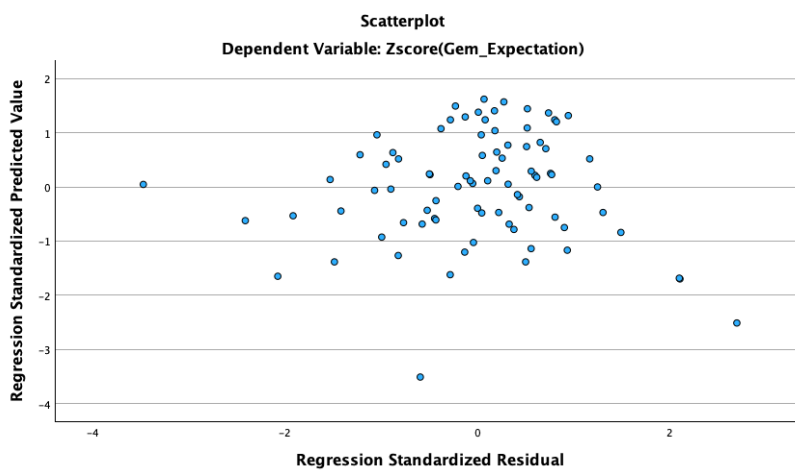
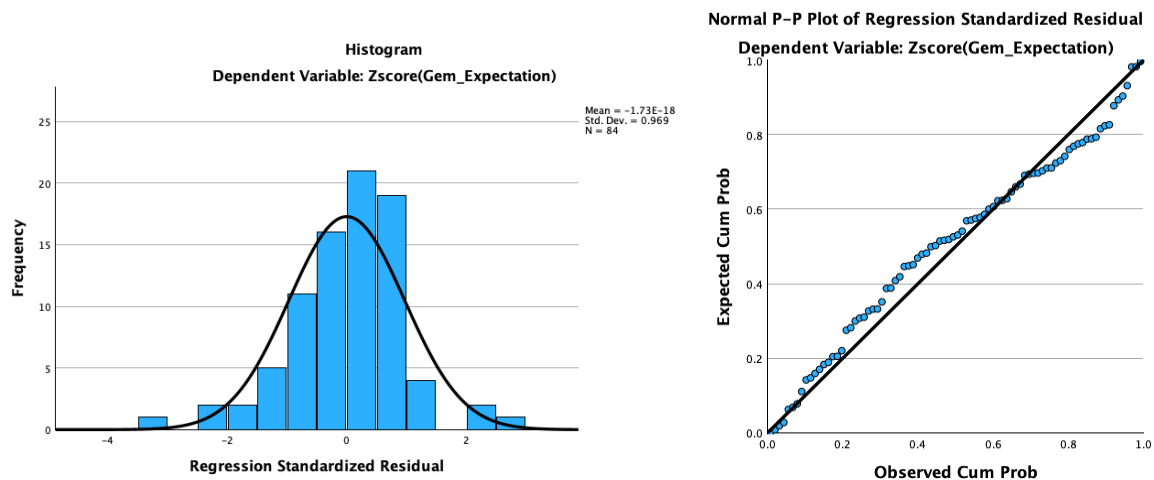
Bijlage I**Correlatie Zelfwaardering en Verwachtingen van Leerlingen over Overgang naar VO**

Bijlage J**Correlatie Sociale relaties met Leeftijdsgenoten en Verwachtingen van Leerlingen over****Overgang naar VO**

Bijlage K**Correlatie Sociale Relaties met Leefijdsgenoten en Zelfwaardering**

Bijlage L

Assumpties Model 1

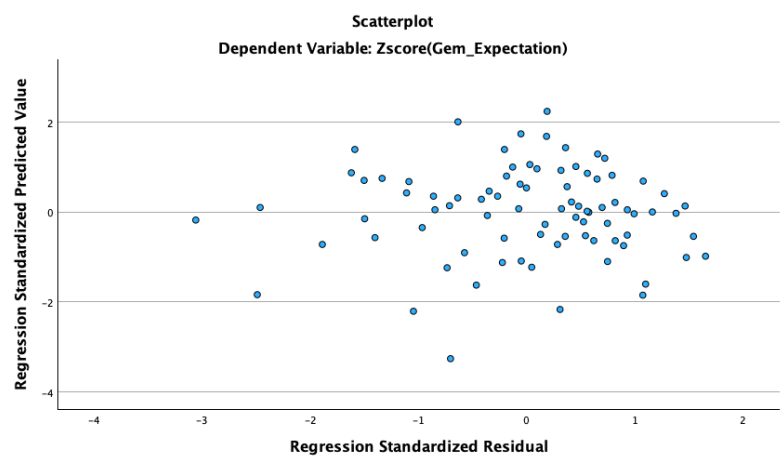
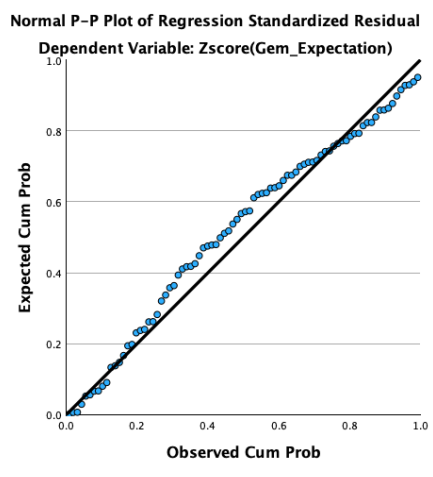
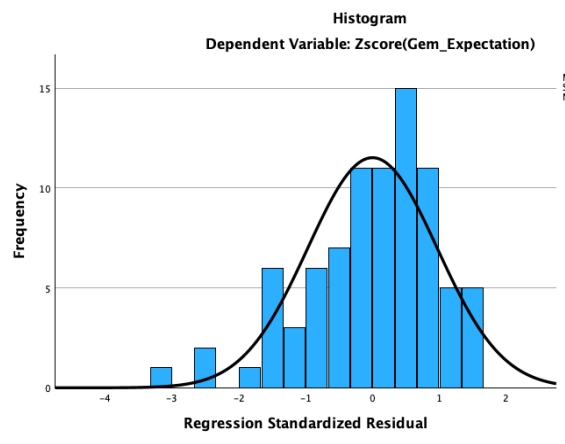
Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.	95,0% Confidence Interval for B		Correlations			Collinearity Statistics	
		B	Std. Error	Beta			Lower Bound	Upper Bound	Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF
1	(Constant)	-.388	.722		-.538	.592	-1.826	1.049					
	Gender	-.023	.211	-.011	-.111	.912	-.443	.397	-.031	-.013	-.011	.947	1.056
	Groep	-.142	.207	-.070	-.685	.495	-.555	.270	-.116	-.077	-.069	.957	1.045
	Doubling	.072	.264	.030	.271	.787	-.454	.597	-.076	.031	.027	.841	1.188
	Verwacht schoolniveau numeriek	.059	.036	.176	1.634	.106	-.013	.132	.182	.182	.164	.871	1.148
	Zscore(Gem_Peer)	.425	.105	.415	4.054	<.001	.216	.633	.420	.417	.407	.961	1.041

a. Dependent Variable: Zscore(Gem_Expectation)

Bijlage M

Assumpties bewijstelling Model 2

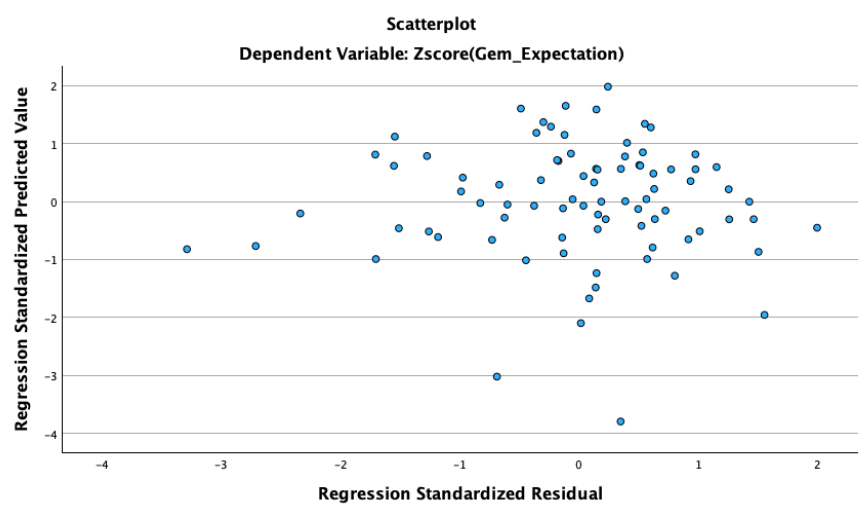
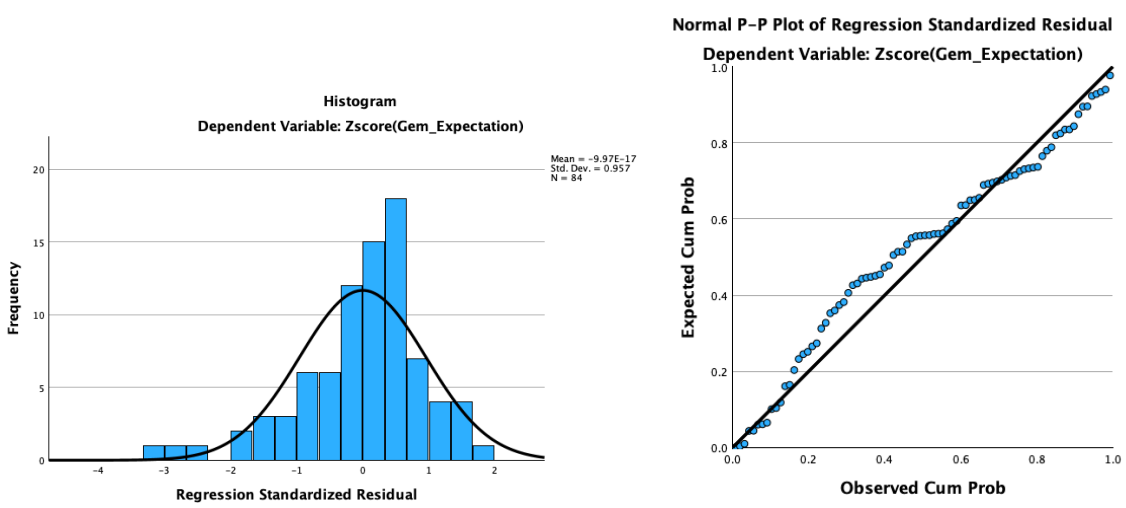
Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients Beta	t	Sig.	95,0% Confidence Interval for B		Correlations			Collinearity Statistics		
		B	Std. Error				Lower Bound	Upper Bound	Zero-order	Partial	Part	Tolerance	VIF	
1	(Constant)	.473	.654		.723	.472	-.829	1.775						
	Gender	-.341	.195	-.167	-1.744	.085	-.730	.048	-.031	-.194	-.160	.922	1.085	
	Groep	-.193	.189	-.095	-1.019	.311	-.569	.184	-.116	-.115	-.094	.962	1.040	
	Doubling	-.020	.238	-.008	-.083	.934	-.494	.454	-.076	-.009	-.008	.863	1.159	
	Verwacht schoolniveau numeriek	.033	.033	.098	.989	.326	-.034	.100	.182	.111	.091	.860	1.163	
	Zscore(Gem_Selfsteem)	.606	.102	.564	5.915	<.001	.402	.810	.545	.556	.543	.927	1.079	

a. Dependent Variable: Zscore(Gem_Expectation)

Bijlage N

Assumpties bewijsstelling Model 3

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients Beta	t	Sig.	95,0% Confidence Interval for B		Zero-order	Correlations		Collinearity Statistics	
		B	Std. Error				Lower Bound	Upper Bound		Partial	Part	Tolerance	VIF
1	(Constant)	-.032	.092		-.344	.732	-.214	.151					
	Zscore (Peer_SelfEsteem_interacti e)	.594	.096	.565	6.208	<.001	.404	.785	.565	.565	.565	1.000	1.000
2	(Constant)	-.034	.089		-.386	.701	-.212	.143					
	Zscore (Peer_SelfEsteem_interacti e)	.380	.128	.362	2.962	.004	.125	.636	.565	.313	.262	.525	1.905
	Zscore(Gem_Selfesteem)	.317	.131	.296	2.419	.018	.056	.578	.545	.260	.214	.525	1.905

a. Dependent Variable: Zscore(Gem_Expectation)